

پول شویی؛ تهدیدی علیه امنیت ملی

حسن عالی پور

تاریخ ارائه: ۱۳۸۴/۹/۲۲

عضو هیأت علمی پژوهشکده مطالعات راهبردی

تاریخ تأیید: ۱۳۸۴/۱۰/۱۵

چکیده

تهدید پول شویی علیه امنیت ملی به ویژه در جاییکه این پدیده به صورت سازمان یافته و از طریق واسطه‌های الکترونیکی تحقق می‌یابد، به صورت توامان از حالت «تور و زنجیر» ناشی می‌شود. استقرار و لایه‌گذاری عواید حاصل از جرم که عمدتاً از طریق بانک‌ها و سایر مؤسسات مالی صورت می‌گیرد، در مرحله ادغام و استحلال در چرخه مالی همچون توری، سراسر سیستم مالی و اقتصادی را در بر می‌گیرد و در اثر تنوع و تکرر مبادلات مالی، این تور هر لحظه گسترده‌تر شده و امنیت اقتصادی را با خطر جدی مواجه می‌سازد. پول شویی همچنین در امتداد زنجیره اقدامات مجرمانه و بهره‌های ناشی از آن قرار دارد. در توالی حلقه‌های این زنجیره، پول شویی توسط حرفه‌ای‌ترین افراد در آسیب‌پذیرترین قسمت‌های سیستم مالی با استعانت از خلاقیت قانونی صورت می‌گیرد. هدف نگارنده در این نوشتار، تبیین تأثیر شگرف پول شویی بر امنیت ملی با تأکید بر جرم‌انگاری دقیق و کارشناسی شده آن است تا به این واسطه نه فقط عامل بازدارنده جرایم مقدم بر آن شود، بلکه از مشتبه‌شدن روابط تجاری و بانکی در هاله‌ای از مفاهیم متضاد (مشروع و نامشروع) جلوگیری کند. وضعیت پول شویی در ایران به مدد این جرم‌انگاری مشخص و در برابر حضور منابع پول کثیف و به ویژه عواید قاچاق مواد مخدر سدی محکم بنا می‌شود.

کلیدواژه‌ها: پول شویی، امنیت ملی، جرایم سازمان‌یافته، جرایم مقدم، سیستم بانکی، جرم‌انگاری

مقدمه

نفوذ سازمان‌های جنایی در نظام حقوقی و بخش‌های مشروع، باعث کج شدن ترازوی عدالت، به هم خوردن توازن اقتصادی، نابودی حاکمیت عدل و انصاف و تغییر شرایط به زیان شهروندان عادی می‌گردد. در بلندمدت مصونیت جزایی به مصونیت سیاسی تبدیل می‌شود و این نیز به ترس، تهدید، سرکوب، خشونت و استبداد می‌انجامد؛ چرا که دولت خصلتی جنایتکارانه و نامشروع می‌یابد. نتیجه نهایی فروپاشی جامعه مدنی و زندگی اجتماعی خواهد بود. (۱)

پول‌شویی جدیدترین و خطرناک‌ترین چهره جرایم قابل ارتکاب توسط سازمان‌های جنایی به ویژه در سطح فراملی است که قدرت زدودن رنگ و لعاب مشروعیت از رخسار اقتصاد کشور را داراست تا به این وسیله راه را برای دگرگونی خصلت قانونمداری دولت به خصلت ضابطه‌مداری خارج از محدوده قانون هموار سازد. این امر از آن‌روست که سازمان‌یافتگی جنایت، خود بر ضابطه‌مندی استوار است به ویژه اگر در سطح کلان ارتکاب یابد، اما این ضابطه‌مندی غیرقانونی است.

پول‌شویی یا تطهیر عواید حاصل از رفتار مجرمانه به عنوان جرمی مستقل یا حداقل رفتار قابل سرزنش (در کشورهای نظیر ایران که هنوز در ارتباط با آن جرم‌انگاری نکرده‌اند)، در مقایسه با سایر جرایم دارای چهار خصیصه امنیتی برجسته است که عبارتند از سودآور بودن، حرفه‌ای و پیچیده بودن، سازمان‌یافتگی و قدرت کتمان و مشروع‌سازی رفتارهای غیرقانونی.

سودآور بودن پول‌شویی، آن را در ردیف مهمترین جرایم مالی و اقتصادی قرار داده به طوری که گاهی جرم مزبور به دلیل گستردگی منافعش به ویژه در سطح فراملی به لحاظ اختلال در نظام اقتصادی، در ردیف جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی و به دلیل ضربه‌زدن به اهداف استقلال‌طلبانه و مساوات‌جویانه دولت، در ذیل جرایم علیه امنیت ملی قرار می‌گیرد. پول‌شویی دریچه‌ای به سوی روابط تجاری و مبادلات بانکی است که البته از ورای فرایندی منظم هویدا می‌شود. فرایند پول‌شویی از سه مرحله جاسازی، پوشش‌دهی و ادغام شکل می‌گیرد. هنگامی که عواید نامشروع وارد روابط مشروع مالی و تجاری می‌شود، به تدریج چهره واقعی اقتصاد که مبتنی بر مشروعیت و قانونمداری است، کم رنگ می‌گردد و نه فقط

آثار و نتایج جرم در این فرایند هضم می‌شود؛ بلکه عملاً قسمتی از اقتصاد به خدمت پول‌شویان و سازمان‌های بزهکار در می‌آید و سود سرشاری عاید آنها می‌سازد.

حرفه‌ای و پیچیده بودن به عنوان خصیصه‌ای دیگر، در بطن پول‌شویی نهفته است. پول‌شویی ابتدائاً نیازمند برنامه‌ریزی و ارایه طرح‌های دقیق و قابل اطمینان برای جاسازی، استتار و ادغام عواید نامشروع حاصل از جرم است و در مقام عمل به این فرایند نیز باید دانش کافی و هوشیاری وافی به کار گرفته شود. از این رو پول‌شویی یا به وسیله مجرمین حرفه‌ای و یقه‌سفید ارتکاب می‌یابد و یا با مشاورت آنها؛ و در هر حال جرمی است که مرتکبین آن اعم از مباشر یا شرکاء یا معاونین در عین اینکه ظرفیت جنایی و میزان خطرناکی آنها بالاست، دارای قدرت سازگاری با هنجارهای اجتماع و حس موقعیت‌شناسی نیز هستند که این قدرت با علم و تجربه آنها عجین شده است. پول‌شویی زمانی کاملاً حرفه‌ای و فنی می‌شود که در بستر مبادلات الکترونیکی و در فضای سایبر ارتکاب می‌یابد. اساساً بهره‌گیری از جزئیات فناوری اطلاعات و استفاده از فضای سایبر برای مخفی نگه‌داشتن عمل تطهیر پول، لازمه ارتکاب پول‌شویی الکترونیکی است و حصول سریع نتایج حاصله از فرایند سه‌گانه پول‌شویی و کاهش قابل توجه احتمال کشف و تعقیب جرم، منوط به حرفه‌ای بودن مرتکبین پول‌شویی است.

سازمان‌یافتگی ویژگی غالب پول‌شویی است که تشکیلات آن جلوه‌ای از یک نهاد غیردولتی با سازوکارهای منظم و قابل اجرا و در عین حال با ضمانت اجرا را به تصویر می‌کشد. سازمان‌یافتگی در ارتکاب پول‌شویی دو چهره است. یک چهره آن به سازمان‌یافتگی گروه مرتکب یا پول‌شو برمی‌گردد و چهره دیگر آن با ماهیت پول‌شویی مرتبط است؛ زیرا به صورت برنامه‌ریزی‌شده و سازمان‌یافته در نهادها و مؤسسات مالی و بانکی و یا در روابط تجاری انجام می‌شود. در سطح بین‌المللی، یکی از خصایص برجسته پول‌شویی سازمان‌یافتگی است و اساساً ماده ۶ کنوانسیون پالرمو مصوب ۲۰۰۰، از آن به‌عنوان یکی از جرایم سازمان‌یافته یاد کرده است. طبق مفاد مواد این کنوانسیون، پول‌شویی جرمی است که اولاً توسط گروهی متشکل از سه نفر یا بیشتر از این تعداد ارتکاب می‌یابد؛ ثانیاً گروه مزبور به صورت هماهنگ در یک دوره زمانی مشخص وجود داشته و به فعالیت مجرمانه بپردازد؛ ثالثاً

گروه مزبور برای ارتکاب جرم تشکیل یافته باشد؛ و رابعاً اعمال مجرمانه گروه ذکر شده به منظور تحصیل مستقیم یا غیرمستقیم منفعت مالی یا سایر منافع مادی صورت بگیرد. قابلیت کتمان و مشروع سازی، اعمال مجرمانه از خصایص برجسته پول شویی و اصولاً یکی از مهمترین جهات جرم انگاری این رفتار به شمار می رود. قابلیت کتمان سازی پول شویی در ارتباط با رفتار فیزیکی جرم و قدرت مشروع سازی در قبال نتیجه حاصله از آن عینیت می یابد. با مخفی کردن یا مشروع ساختن منبع عواید نامشروع حاصل از جرم، رفتار فیزیکی جرایم در مظان کشف و تعقیب قرار نمی گیرد و این خود فرصت ارتکاب جرایم مالی را فراهم می سازد و یکی از دلایل جرم انگاری پول شویی در مقررات کیفری کشورها و اسناد بین المللی، قدرت بازدارندگی آن از ارتکاب جرایم مقدم بر خود است؛ (۲) زیرا فرایند پول شویی به نتایج حاصل از جرم چهره ای قانونی و مشروع می بخشد و با ادغام آنها با اموال دیگر در جریان مبادلات تجاری و بانکی، عملاً دستاویزی برای عدم کشف جرایم و تخریب مرتکبین آنها می شود.

پول شویی جنبه مالی دارد؛ اما همیشه متضمن نقض حقوق مالی اشخاص نیست. برای مثال می توان به تطهیر عواید ناشی از تولید و قاچاق مواد مخدر یا قاچاق انسان اشاره کرد. در عین حال وجه اشتراک آن با جرایم مالی، در نامشروع بودن مال حاصله است؛ زیرا منافع حاصل از پول شویی نهایتاً با وقوع جرم یا جرایم مالی و اقتصادی یا جرایم مرتبط با آن ارتباط برقرار می کند و از این رو تحصیل این منافع در اثر کسب و کار مشروع نبوده است. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران احترام به مالکیت را با توجه به منشأ مشروع آن مورد حمایت قرار داده است. به موجب صدر اصل چهل و ششم: «هر کس مالک حاصل کسب و کار مشروع خویش است. همچنین وفق اصل چهل و هفتم قانون اساسی «مالکیت شخصی که از راه مشروع باشد، محترم است.»

هر چند پول شویی پدیده جدیدی نیست تا بتوان به واسطه اصول فوق و قواعد حاکم بر حقوق، سرزنش پذیری آن را بیان کرد؛ اما باید اذعان داشت که محدوده، گستردگی و تأثیرات پول شویی چیز جدیدی است. ارتباط با تأمین مالی اقدامات تروریستی و سایر جرایم علیه

امنیت و همچنین تحقق سازمان یافته پول شویی در سطح ملی و فرا ملی، این پدیده را به عنوان معضل مهم مرتبط با امنیت ملی مطرح می سازد.

الف. مفهوم پول شویی

وجه تسمیه و علت پیدایش اصطلاح پول شویی^۱ را از دو بعد تاریخی و لغوی جستجو کرده اند. از حیث تاریخی، تولد پول شویی به دهه های ۲۰ و ۳۰ در ایالات متحده آمریکا و به ویژه ایالت شیکاگو برمی گردد. اشخاصی همچون آل کاپن^۲، می پر لنکسی^۳ و لوسیانو^۴ برای فرار از مالیات و همچنین عواید ناشی از قاچاق، دست به خرید تجارتخانه و انجام معاملات مشروع زدند که عمدتاً سازمان یافته بود. (۳) یکی از اقدامات آنها خرید خشک شویی ها و تحصیل منافع از طریق آنها بود و به همین دلیل یکی از ریشه های پول شویی و علت انتخاب این واژه در مالکیت مافیا بر خشک شویی ها بود. به بیان دیگر این واژه از دهه های بیست و سی قرن بیستم در آمریکا به شست و شوخانه هایی که مافیا آنها را از پول نامشروع حاصل از قمار، قاچاق، فحشا و نظایر آنها خریداری کرده و پول کثیف را به داخل آنها تزریق می نمود، اطلاق می شد. (۴) برخی نیز از حیث سابقه تاریخی، عمر پول شویی را کمتر از این مدت دانسته و زمان شیوع آن را به ماجرای فساد مالی واترگیت در اواسط دهه هفتاد در زمان ریاست جمهوری نیکسون معطوف می کنند. همچنانکه از لحاظ حقوقی نیز آغاز استفاده از آن را به یک دعوای آمریکایی در سال ۱۹۸۲ مرتبط کرده اند. (۵)

از حیث مفهوم لغوی نیز دلیل انتخاب واژه پول شویی آن است که این روند یعنی شست و شوی پول مانند نوعی وسیله شست و شوی خانه یا ماشین لباس شویی عمل می کند که چرک و کثافت را از لباس ها جدا می کند، و با جدا کردن کثافات ناشی از جرم از پول یا هر مال دیگر ناشی از جرم، آن را پاک می سازد. (۶)

-
1. Money Laundering
  2. Al Capone
  3. Meyer Lansky
  4. Luciano

۱. تعریف پول شویی

پول شویی در معنای ساده فرایند قانونی جلوه دادن عواید حاصله از جرایم مالی و اقتصادی با انجام اقدامات و فعالیت‌های مجاز مالی و تجاری است. عنوان «پول شویی» به دلیل آنکه به لفظ «پول» اشاره دارد، ناقص و جزئی است و در حالت دقیق‌تر باید به شست و شوی مال اشاره کرد نه پول؛ زیرا پول خود جزئی از مال تلقی می‌شود. بنابراین عواید جرم ممکن است به صورت مال فارغ از اینکه پول باشد یا خیر حاصل گردد و از این رو اصطلاح شست و شوی مال بر خلاف اصطلاح رایج، دقیقتر به نظر می‌رسد. در عین حال مال در فرایند شست و شوی پول، چه به صورت واقعی و چه به صورت اعتباری، به پول تبدیل می‌شود. همچنانکه پول نیز نتیجه و عاید غالب جرایم مالی و اقتصادی است و در روند از بین بردن منشأ غیرقانونی این جرایم، مبادلات پولی چشمگیر بوده و به عنوان مبنای سنجش مال اعم از مشروع و نامشروع، محسوب می‌گردد. بنابراین اصطلاح «پول شویی» در زبانها افتاده و در قلم‌ها عیان یافته است.

پول شویی در نظر برخی از حقوقدانان عبارتست از مخفی کردن منبع اصلی اموال ناشی از جرم و تبدیل آنها به اموال پاک به طوری که یافتن منبع اصلی مال غیرممکن یا بسیار دشوار گردد. (۷) در این تعریف مشخص نیست که اموال ناشی از کدام جرایم و تحت چه ویژگی‌هایی موضوع پول شویی است و همچنین این تعریف مشخص نمی‌کند که نتیجه مخفی کردن منبع اصلی، امکان‌ناپذیری یا دشواری یافتن منبع اصلی است یا قانونی جلوه دادن آن و آیا اصولاً فرایند پول شویی فقط در قالب مخفی کردن منبع اصلی تحقق می‌یابد یا رفتارهای دیگری نیز می‌تواند در این فرایند مؤثر باشد.

همچنین گفته شده که پول شویی فرایند تغییر شکل یا نحوه استفاده از عواید نامشروع جرایم اقتصادی به قصد اختفای منبع چنین عوایدی است. (۸) دستورالعمل جوامع اروپایی مورخ مارس ۱۹۹۰، پول شویی را اینگونه تعریف می‌کند:

«تبدیل یا انتقال اموال با علم به اینکه چنین اموالی از جنایت شدیدی ناشی شده به منظور اختفا یا انحراف منشأ غیرقانونی اموال یا کمک به شخصی که به ارتکاب چنین جرم یا جرایمی مبادرت می‌ورزد؛ به منظور رهایی از آثار حقوقی اقدام وی و اخفا یا انحراف ماهیت واقعی منبع، محل استقرار، انتقال، جابه‌جایی حقوق مربوط به اموال یا

مالکیت اموال با علم به اینکه چنین اموالی از ارتکاب یک جنایت شدید نشأت گرفته است» (۹)

ماده ۶ کنوانسیون پالرمو مصوب ۲۰۰۰ (کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی)، رفتارهای زیر را پول‌شویی دانسته و از کشورها خواسته است تا در قوانین داخلی خود نسبت به جرم‌انگاری‌شان مبادرت ورزند:

یک. تبدیل یا انتقال دارایی با علم به اینکه دارایی مزبور از عواید حاصله از جرم است به منظور مخفی کردن یا تغییر منشأ غیرقانونی این دارایی یا کمک به شخصی که در ارتکاب جرم اصلی مشارکت دارد برای فرار از عواقب قانونی اعمال خود.

دو. اخفا یا کتمان ماهیت حقیقی یا منشأ یا محل یا کیفیت تصرف در آن یا نقل و انتقال یا مالکیت یا حقوق متعلق به آن با علم به اینکه این دارایی از عواید حاصله از جرم می‌باشد.

فاتف^۱ یک ارگان بین‌المللی در زمینه جرایم مالی و به‌ویژه پول‌شویی، تعریف کامل و مفصلی از پول‌شویی ارائه کرده است. (۱۰) طبق این تعریف پول‌شویی عبارت است از:

الف - تحصیل، تملک، نگه‌داری، تصرف یا استفاده از درآمدهای حاصل از جرم با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

ب - تبدیل، مبادله یا انتقال درآمدهای حاصل از جرم به‌منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن با علم به اینکه به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نشود.

ج - اختفا، پنهان یا کتمان ماهیت واقعی، منشأ، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه‌جایی، یا مالکیت درآمدهای حاصل از جرم که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده است. (۱۱)

۲. منابع پول کثیف

منابع پول کثیف به رفتارهای غیرقانونی‌ای گفته می‌شود که در اثر ارتکاب آنها عواید نامشروع به دست می‌آیند.

در مقررات بین‌المللی و به‌ویژه کنوانسیون پالمو، عواید حاصله از جرم به صورت مطلق بیان شده و مشخص نیست جرایم مقدم^۱ بر پول‌شویی شامل چه جرایمی است؟ آیا شامل کلیه جرایم مالی و اقتصادی اعم از کوچک و غیرسازمان‌یافته و موردی یا شدید و سازمان‌یافته می‌شود؟ همچنانکه در تعاریف پیش‌گفته از پول‌شویی و تعاریف مشابه، سه رویکرد در ارتباط با منابع پول کثیف وجود دارد. رویکرد نخست اینکه جرایم مقدم باید مالی و اقتصادی باشند؛ یعنی جرایمی که ارتکابشان به طور مستقیم یا غیرمستقیم برای تحصیل مال است. در رویکرد دوم ارتکاب هر جرمی که عواید مالی نامشروع به همراه دارد؛ مثل مالی که مرتکب برای دستمزد خود در ارتباط با قتل دیگری یا اقدامات تروریستی یا جاسوسی تحصیل کرده باشد؛ مشمول منابع پول‌شویی می‌گردد و بالاخره در رویکرد سوم جرایمی به‌عنوان جرایم مقدم برای پول‌شویی قابل طرح هستند که شدید و عمده باشند. فارغ از هر سه رویکرد که هر کدام به وجهی قابل دفاع هستند؛ در عمل، هر سه مورد پذیرش مقررات داخلی و بین‌المللی قرار گرفته است. در عین حال جنبه امنیتی پول‌شویی در توجه به رویکرد سوم یعنی جرایم شدید است که غالباً به صورت سازمان‌یافته ارتکاب می‌یابند و لزوماً جنبه مالی نیز ندارند. از این مجرا مهمترین منابع پول کثیف، جرایم سازمان‌یافته، قاچاق و تروریسم است که از آنها به «تثلیث نامقدس»^۲ تعبیر می‌شود. (۱۲)

۲-۱. جرایم سازمان‌یافته

جرایم سازمان‌یافته به دو دسته ملی و فراملی تقسیم می‌شوند. جرایم سازمان‌یافته یا بانندی در سطح داخلی جنبه عام داشته و به هر گروه و بانندی که برای ارتکاب جرایم علیه اموال، اشخاص و یا امنیت تشکیل یافته باشد، اطلاق می‌گردد. منظور از جرایم سازمان‌یافته در سطح داخلی به عنوان منبع پول کثیف، جرایمی است که علیه اموال یا به قصد تحصیل مستقیم یا غیرمستقیم منافع مالی ارتکاب می‌یابند؛ مثل کلاهبرداری یا اختلاس شبکه‌ای. در مقابل، جرایم سازمان‌یافته فراملی طبق کنوانسیون پالمو به جرایمی اطلاق می‌شود که

1. Predicate Offences

2. Unholy Trinity

توسط یک گروه تشکل یافته، متشکل از سه نفر یا بیشتر که برای یک دوره زمانی مشخص استمرار داشته و با قصد انجام یک یا چند جرم شدید یا اعمال مجرمانه مندرج در این کنوانسیون به منظور تحصیل مستقیم یا غیرمستقیم منفعت مالی یا سایر منافع مادی به صورت هماهنگ فعالیت می کنند، ارتکاب یابد.

خصیصه برجسته جرایم سازمان یافته فراملی، جنبه مالی آنهاست و به دلیل آنکه توسط گروهی متشکل از سه نفر یا بیشتر که در یک دوره معین فعالیت های مجرمانه می کنند و این فعالیت ها فراتر از مرز کشورها و در سطح بین المللی نمود می یابد، عواید هنگفتی از ارتکاب جرایم به بار می آورد که فقط فرایند پول شویی می تواند این عظمت و هنگفتی را از دید قانون و مجریان آن مخفی نگه دارد.

۲-۲. قاچاق

قاچاق عبارت است از صادرات، واردات، خرید و فروش یا نقل و انتقال غیرقانونی مواردی نظیر مواد مخدر، انسان، کالا، عتیقه جات و غیره. قاچاق اگر به صورت سازمان یافته و توسط گروهی بیش از سه نفر صورت گیرد، در ذیل جرایم سازمان یافته قرار می گیرد؛ اما از آنجا که قاچاق در بسیاری از موارد بدون وجود گروه یا سازمان یافتگی آن تحقق می یابد و بنا به سود سرشاری که عاید مرتکب آن می شود، به عنوان منبعی جداگانه و اصلی برای پول شویی مطرح است.

۲-۳. تروریسم

تروریسم در مفهوم رایج عبارت است از توسل به خشونت برای ایجاد رعب و هراس یا تهدید به آن. در نظر برخی از حقوق دانان اقدامات تروریستی هر چند به صورت سازمان یافته ارتکاب یابند، در زمره جرایم سازمان یافته تلقی نمی شوند؛ زیرا جرایم سازمان یافته به ویژه در بعد فراملی با انگیزه های مالی ارتکاب می یابند و این در حالی است که اقدامات تروریستی غالباً انگیزه های سیاسی دارند. (۱۳) اقدامات تروریستی فی نفسه به عنوان جرایم مقدم برای پول شویی قلمداد نمی شوند؛ اما تأمین مالی تروریسم می تواند یکی از منابع اصلی برای مخفی

نگه‌داشتن رفتارهای غیرقانونی مرتبط با تأمین مالی تروریسم باشد. هرچند ممکن است تأمین مالی تروریسم متضمن تحصیل عواید ناشی از جرم نباشد و در آن پول یا مال در خدمت جرم دیگری که مالی نیست، قرار گیرد؛ اما به هر حال تأمین مالی تروریسم از طریق فرایند پول‌شویی قابلیت قانونی جلوه‌دادن را داراست. البته این نکته نیز قابل ذکر است که افرادی که در سازمان‌های تروریستی فعالیت می‌کنند، از هر حیث آماده ورود به جرایم سازمان‌یافته یا قاچاق مواد مخدر به عنوان وسیله‌ای برای تحصیل منفعت شخصی یا تهیه پول برای مساعدت مالی در جهت پیشبرد ایدئولوژی خود هستند. (۱۴)

۳. مراحل پول‌شویی

پول‌شویی از حیث روابط بانکی و مبادلاتی، فرایندی است متشکل از سه مرحله متمایز که در طول همدیگر قرار می‌گیرند و ممکن است به شیوه‌های مختلف نمود یابند. این سه مرحله عبارتند از «جاسازی یا استقرار»، «پوشش‌دهی یا استمرار» و «بازگردانی یا ادغام». این سه مرحله با توجه به قانونگذاری ملی و بین‌المللی، اعتبار حقوقی ندارند و بیشتر نوعی مرحله‌بندی اقتصادی و مدیریتی می‌باشند؛ زیرا ظهور سه مرحله فوق حکایت از فرایندی مرکب از اجزای متفاوت دارد که نزدیک‌ترین ارتباط را با جرم مستمر برقرار می‌کند. در عین حال باید دانست جرم مستمر که عبارت است از تداوم رفتار فیزیکی جرم در طول زمان، از اجزای مرکب تشکیل نمی‌شود و بلکه رفتاری است مبتنی بر استمرار؛ اما فرایند پول‌شویی در قالب هر یک از مراحل سه‌گانه متضمن انجام رفتارهای متفاوت است. به همین دلیل در اسناد بین‌المللی و مقررات کیفری کشورها، نه به این مراحل بلکه به رفتارهای تشکیل‌دهنده آنها اشاره شده که اکثر آنها نیز آنی است. از این رو پول‌شویی در مجموع جرمی آنی است و مراحل آن به شرح زیر است:

۳-۱. مرحله جاسازی یا استقرار^۱

اولین مرحله از مراحل سه‌گانه پول‌شویی ناظر به شیوه‌هایی برای وارد ساختن عواید جرم در معاملات یا مبادلات تجاری قانونی است. بانک‌ها و سایر نهادهای مالی مهمترین دستاویز پول‌شوها در اتخاذ تدابیر برای استقرار عواید ناشی از جرم در سیستم مالی و تجاری است. این مرحله هرچند ساده به نظر می‌رسد اما در جائیکه عواید جرم هنگفت باشد، می‌تواند خطرناک باشد و تردید دیگران را برانگیزاند. به همین دلیل کارمندان بانک با شخصی که پول هنگفت وارد سیستم بانکی و مالی می‌کند و سابقه شناخت از او ندارند، به دیده تردید نگاه می‌کنند. از این‌رو اکثر پول‌شوها که ردپایی در سیستم مالی ندارند، پول‌های کثیف را وارد مراکز یا نهادهایی می‌کنند که به‌طور مستقیم با مأمورین دولتی در ارتباط نباشند و یا آنها را تبدیل به اجناس دیگری کرده و از طریق آن اجناس دست به معامله و تجارت می‌زنند.

۳-۲. مرحله پوشش‌دهی یا استتار^۲

در این مرحله پول نامشروع در درون مرکز یا مؤسسه مالی‌ای که قبلاً در آن جاسازی شده به چندین شاخه تقسیم یا از درون چندین مؤسسه عبور داده شده یا به نحوی دستکاری می‌شود که صرفاً چهره‌ای غیرحقیقی از مبدأ و مأخذ پول به جای بماند. استفاده از واسطه‌های الکترونیکی و کارت‌های بدهی و اعتباری در این مرحله به وفور دیده می‌شود. پرداخت منظم مالیات از سوی پول‌شوها پس از تغییر شکل مال نامشروع و یا حتی گران کردن قیمت اجناسی که در مرحله اول جانشین پول نامشروع شده‌اند، می‌تواند از دستاویزهای فریبنده مرتکبین پول‌شویی در این مرحله باشد. معاملات پیچیده در سطح بین‌المللی در لایه‌گذاری پول نامشروع و استتار منشأ آن از جمله معاملات سهام و دلالی نیز بسیار مؤثر است.

---

1. Placement Stage
2. Layering Stage

۳-۳. مرحله بازگردانی یا ادغام^۱

در آخرین مرحله از مراحل پول‌شویی، پول نامشروع با چهره‌ای قانونی دوباره فعال می‌شود؛ در عین حال که ممکن است این فعالیت در راستای اعمال قانونی یا غیرقانونی باشد. در این مرحله از شگردهای مختلفی همچون موارد ذیل استفاده می‌شود:

یک. ایجاد شرکت‌های بی‌نام یا بانام مستعار در کشورهایی که حق حفظ اسرار یا حریم خصوصی در آنها تضمین شده است. مجرمان سپس با انجام معاملات قانونی آتی از محل وجوه تطهیرشده، به خودشان وام می‌دهند و حتی در بازپرداخت وام ادعای معافیت مالیاتی می‌کنند.

دو. ارسال صورت‌حساب‌های غیرواقعی صادرات و واردات کالاهایی که افزایش قیمت زیادی دارند، به تطهیرکنندگان اجازه می‌دهد که پول را از شرکتی به شرکت دیگر و از کشوری به کشور دیگر انتقال دهند و صورت‌حساب‌های ابرازی، منشأ پول را قانونی جلوه می‌دهد.

سه. روش ساده‌تر، ارسال پول از بانک متعلق به تطهیرکنندگان به بانک‌های موجود در مأمین‌ها یا بهشت‌های مالیاتی است. (۱۵)

نکته قابل ذکر آنکه مراحل پول‌شویی با شیوه‌های پول‌شویی متفاوت است. مراحل پول‌شویی همان مراحل سه‌گانه پیش‌گفته است؛ اما شیوه‌های پول‌شویی روش‌های متنوع و متعددی است که به واسطه آنها مراحل سه‌گانه پول‌شویی شکل می‌گیرند. مهمترین این شیوه‌ها عبارتند از تصفیه پول یا تبدیل پول کوچک به درشت، استفاده از بانک‌های فاسد، استفاده از سیستم حواله در خارج از سیستم بانکی، استفاده از معاملات نقدی در تبدیل پول به جواهرات و اشیای گران قیمت، درخواست وام به تبع سپرده‌گذاری قبلی، تنظیم صورت‌حساب‌های جعلی برای مراجع و اشخاص متقاضی پول کثیف، تبدیل مبادلات بانکی کلان به مبادلات خرد^{۱۶}، استفاده از پوشش‌های تجاری مشروع، استفاده از مناطق آزاد تجاری و سرمایه‌گذاری در این مناطق، استفاده از بانک‌های کشورهایی (نظیر سوئیس) که به موجب

---

1. Integration Stage

2. Smurfing

قانون ملزم به رازداری هستند، انفجار ستاره (۱۷)، ایجاد سازمان‌های خیریه، و مانند آن. البته باید گفت که فضای سایبر و پول‌شویی از طریق مبادلات و واسطه‌های الکترونیکی، به عنوان جدیدترین اشکال پول‌شویی صرفاً به عنوان شیوه ارتکاب مطرح نیستند، بلکه اساساً بستر جدیدی برای پول‌شویی در قالب پول الکترونیکی می‌باشند.

ب. پول‌شویی در مقررات بین‌المللی و داخلی

پول‌شویی و مسایل مرتبط با آن یکی از موضوعات جدید حقوق کیفری داخلی و بین‌المللی است که به واسطه دغدغه جهانی از این پدیده شوم مطرح شده است. از این رو به میزانی که مقررات بین‌المللی و قوانین کیفری کشورهای مختلف در راستای مبارزه و پیشگیری در قبال این فرایند پیشرفت داشته‌اند، قانونگذار ایران در این زمینه توفیقی نداشته است. در ادامه به وضعیت اتخاذ تدابیر کیفری یا پیشگیرانه در مقررات بین‌المللی و قوانین داخلی کشورمان اشاره می‌کنیم.

۱. مقررات بین‌المللی

غیر از توصیه‌های نیروی اجرایی مسایل مالی^۱ (گروه کاری مبارزه با پول‌شویی) که تعریفی از پول‌شویی ارائه کرده و گزارش‌های سالانه تنظیم می‌کند و به عنوان نهادی بین‌المللی به کشورها توصیه‌هایی در مبارزه با پول‌شویی و پیشگیری از آن ارائه نموده است، مهمترین اسناد بین‌المللی در زمینه پول‌شویی به شرح زیر است:

۱-۱. کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای

روانگردان مصوب ۲۰ دسامبر ۱۹۸۸

کنوانسیون مزبور بدون ذکر نامی از پول‌شویی، در بند ب ماده ۳ به جرم‌انگاری رفتارهای مرتبط با آن پرداخته و نخستین سند بین‌المللی است که در زمینه پول‌شویی اقدام به

جرم‌انگاری و وضع مقررات می‌نماید. (۱۸) البته جرم‌انگاری پول‌شویی در این کنوانسیون خاص مواد مخدر و روانگردان بوده و شامل عواید نامشروع سایر جرایم نمی‌شود. به موجب بند یک ماده ۳، هر یک از اعضاء اقدامات ضروری را به منظور تثبیت جرایم کیفری تحت قوانین داخلی خود در صورت ارتکاب عمدی موارد زیر اتخاذ خواهند نمود:

الف - ۱ - ...

ب - ۱ - تبدیل و یا انتقال اموال با علم به اینکه اموال مزبور ناشی از ارتکاب جرم و یا جرایم موضوع بند فرعی (الف) این بند بوده (رفتارهای مرتبط با قاچاق و یا تولید مواد مخدر و روانگردان) و یا مشارکت در جرم و یا جرایم مزبور به منظور اخفاء و یا کتمان اصل نامشروع اموال و یا معاونت با هر شخصی که در ارتکاب چنین جرم و یا جرایمی دست داشته جهت فرار از عواقب قانونی اقدامات خود.

۲ - اخفاء و یا کتمان ماهیت واقعی، منبع، محل، واگذاری، جابجایی حقوق مربوط و یا مالکیت اموال مزبور با علم به اینکه این اموال از جرم و یا جرایم موضوع بند فرعی (الف) این بند و یا مشارکت در انجام چنین جرم و یا جرایمی ناشی گردیده‌اند.

ج - مشروط بر اصول و مفاهیم مذکور در قوانین اساسی و یا عادی هر یک از اعضاء
۱ - تحصیل، تملک و یا استفاده از اموال مزبور با علم به اینکه این اموال از جرم یا جرایم موضوع بند فرعی (الف) این بند و یا مشارکت در انجام چنین جرم و یا جرایمی ناشی گردیده‌اند.

۲ - در اختیار داشتن تجهیزات و یا مواد و یا اشیاء مذکور در جدول ۱ و ۲ با علم به اینکه اقلام مزبور به منظور کشت غیرقانونی، تولید و یا ساخت مواد مخدر و یا داروهای روانگردان مورد استفاده قرار گرفته و یا خواهند گرفت.

۳ - تشویق و یا ترغیب علنی دیگران به هر وسیله‌ای به منظور ارتکاب هر یک از جرایم موضوع این ماده و یا استعمال غیرقانونی مواد مخدر و یا داروهای روانگردان.

۴ - شرکت، همکاری و یا تبانی در شروع به جرم و معاونت، مشارکت، تسهیل و تشویق

ارتکاب هر یک از جرایم موضوع این ماده. (۱۹)

۲-۱. کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی مصوب ۲۰۰۰

کنوانسیون فوق به عنوان کنوانسیون پالرمو نیز مشهور است که در میان اسناد بین‌المللی نخستین بار به صراحت به پول‌شویی به عنوان جرم سازمان‌یافته فراملی اشاره کرده و درصد جرم‌انگاری آن برآمده است. (۲۰)

در تعریف اصطلاحات موضوع ماده ۲، در ارتباط با پول‌شویی، دو اصطلاح تعریف شده است: یکی عواید حاصله از جرم و دیگری جرم مقدم یا جرم اصلی. طبق بند (ه) این ماده عواید حاصله از جرم عبارت است از هرگونه مالی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم از طریق ارتکاب جرم ناشی و یا تحصیل شده باشد و به موجب بند (ح) جرم مقدمه یا جرم اصلی عبارت است از هر جرمی که در نتیجه آن عوایدی حاصل می‌شود که ممکن است حسب تعریف مندرج در ماده ۶ این کنوانسیون خود موضوع یک جرم دیگر گردد. ماده ۶ کنوانسیون به جرم‌انگاری پول‌شویی و ماده ۷ به تدابیر مبارزه با آن اشاره دارد: ماده ۶ مقرر می‌دارد:

هر یک از دولتهای عضو بر طبق اصول اساسی حقوق داخلی خود تدابیر قانونی و سایر تدابیر لازم برای جرم‌انگاری اعمال ذیل را چنانچه به طور عامدانه صورت گیرد، اتخاذ خواهد نمود:

الف - ۱- تبدیل یا انتقال دارایی با علم به اینکه دارایی مزبور از عواید حاصله از جرم است، به منظور مخفی کردن یا تغییر دادن منشأ غیرقانونی این دارایی یا کمک به شخصی که در ارتکاب جرم اصلی مشارکت دارد برای فرار از عواقب قانونی اعمال خود.
۲- اخفا یا کتمان ماهیت حقیقی دارایی یا منشأ یا محل یا کیفیت تصرف در آن یا نقل و انتقال یا مالکیت یا حقوق متعلق به آن با علم به اینکه این دارایی از عواید حاصله از جرم می‌باشد.

ب - منوط به مفاهیم اساسی نظام حقوقی خود

(۱) تحصیل دارایی یا تصرف در آن یا استفاده از آن با علم به اینکه این دارایی از عواید جرم می‌باشد در هنگام دریافت آن.

(۲) شرکت، همکاری یا تبانی در ارتکاب یا شروع به ارتکاب و معاونت یا مشارکت در

ارتکاب یا تسهیل و مشاوره برای ارتکاب هر یک از جرایم موضوع این ماده

۲- به منظور اجرا یا اعمال بند یک این ماده

الف - هر یک از دولت‌های عضو برای اجرای مقررات بند یک این ماده در مورد حداکثر

تعداد جرایم اصلی تلاش خواهند کرد.

ب - از دولت‌های عضو کلیه جرایم شدید مندرج در ماده ۲ این کنوانسیون و اعمال

مجرمانه موضوع مواد ۵، ۸ و ۲۳ این کنوانسیون را به عنوان جرایم اصلی تلقی خواهند نمود.

در مورد دولت‌های عضو که قوانین آنها فهرست مشخصی از جرایم اصلی دارد لازم است

مجموعه جامعی از جرایم مرتبط با گروههای مجرم سازمان یافته به عنوان حداقل در این

فهرست‌ها لحاظ نشود.

ج - برای مقاصد بند فرعی (ب) جرایم اصلی شامل اعمال مجرمانه‌ای خواهد بود که هم

در داخل و هم در خارج از حوزه صلاحیت دولت عضو ارتکاب می‌یابند؛ اما جرایمی که

خارج از حوزه صلاحیت قضایی دولت عضو واقع می‌شود، فقط زمانی به عنوان جرایم اصلی

تلقی می‌شود که فعل مزبور طبق قوانین داخلی دولت عضو اجراکننده یا اعمال‌کننده این ماده

چنانچه جرم در آنجا اتفاق افتاده باشد، عمل مجرمانه تلقی شده باشد.

هر یک از دولت‌های عضو نسخی از قوانین خود را که مربوط به اجرای این ماده است و

هرگونه تغییرات بعدی در آن قوانین و یا شرح و تفسیر آنها را در اختیار دبیر کل سازمان ملل

قرار خواهند داد.

د) چنانچه اصول اساسی حقوق داخلی دولت عضو چنین اقتضا کند، می‌تواند جرایم

موضوع بند یک این ماده را در مورد افرادی که مرتکب جرایم اصلی می‌شوند، اعمال نماید.

و) عنصر علم یا قصد و نیت که اثبات آنها به عنوان عناصر تشکیل دهنده جرایم موضوع بند

یک ضروری است را می‌توان از اوضاع و احوال و قراین عینی استنباط نمود.

ماده ۷ این کنوانسیون نیز تدابیری چون ایجاد واحد اطلاعات مالی، نظارت بر جابه‌جایی

پول، الزام به گزارش انتقالات مالی به خارج از کشور توسط مؤسسات تجاری و غیره پیش‌بینی

کرده است.

۳-۱. کنوانسیون مبارزه با فساد مالی مصوب ۲۰۰۳

در ماده ۲ این کنوانسیون، دو اصطلاح «عایدات ناشی از جرم» و «جرم اعلامی» در ارتباط با پول شویی تعریف شده است. در بند ه این ماده همانند بند ه ماده ۲ کنوانسیون پالمو، عایدات ناشی از جرم به معنای هرگونه اموالی دانسته شده که به طور مستقیم یا غیر مستقیم از طریق ارتکاب جرم تحصیل می شود و براساس بند ح اصطلاح «جرم اصلی یا مقدم» همانند کنوانسیون پالمو تعریف شده است. به موجب این بند، جرم اعلامی به مفهوم هرگونه جرمی خواهد بود که از عایدات به وجود آمده از جرایم تعریف شده در ماده ۲۳ کنوانسیون ناشی شود و ماده ۲۳ در ارتباط با جرم انگاری پول شویی است.

طبق ماده ۲۳:

۱- دول عضو طبق اصول حقوق داخلی خود قوانین و لوایحی را تصویب خواهند نمود که ممکن است برای تعیین جرایم کیفری ضروری باشد در صورتیکه این جرایم به عمد صورت گیرد:

الف - ۱- تصاحب یا انتقال اموال، با اطلاع از اینکه این اموال عایدات اعمال خلاف است به منظور پوشاندن یا مخفی کردن منبع مال غیرقانونی یا به منظور کمک به فردی که در ارتکاب جرم مربوطه دست داشته برای فرار از عواقب قانونی عمل.

۲- پوشاندن یا مخفی کردن ماهیت، منبع، مکان، حق تصرف، انتقال مالکیت واقعی مال یا حقوق واقعی مربوط به آن با اطلاع از اینکه چنین مالی از عایدات اعمال خلاف است.

ب - با توجه به مفاهیم اصلی نظام حقوقی هر دو است:

۱) تملک، به دست آوردن یا استفاده عامدانه از یک مال در هنگام دریافت با علم به اینکه این مال از عایدات اعمال غیرقانونی است.

۲) شرکت و همکاری یا توطئه در ارتکاب، تلاش برای ارتکاب یا کمک، تحریک، تسهیل یا مشاوره برای ارتکاب هر یک از جرایمی که طبق ماده تعیین شده است.

۲- به منظور اجرا یا به کار بستن بند یک این ماده:

الف - دول عضو به دنبال به کار بستن بند یک این ماده در مورد طیف وسیعی از جرایم مقدم خواهند بود.

ب - دول عضو حداقل طیف وسیعی از جرایم را که طبق این پیمان تعیین شده به‌عنوان جرایم مقدمه در نظر خواهند گرفت.

ج - جرایم مقدم ذکر شده در بند فوق شامل جرایمی می‌شود که داخل و خارج حوزه قضایی دولت مورد بحث صورت گیرد. هر چند جرایمی که خارجی از حوزه قضایی دولت صورت گیرد فقط در صورتی جرم مقدم محسوب می‌شوند که طبق قوانین داخلی کشور محل ارتکاب عمل مربوطه جرم قابل کیفر باشد و طبق قوانین داخلی کشوری که این ماده را اجرا می‌کند و به کار می‌بندد، در صورتی که قابل کیفر باشد و طبق قوانین افتاده باشد یک جرم قابل کیفر باشد.

د - دول عضو نسخه‌هایی از قوانین خود که با این ماده اعتبار می‌بخشند و همچنین نسخه‌هایی از هرگونه تغییرات متعاقب در این قوانین یا شرح آن را به دبیر کل سازمان ملل تقدیم خواهند کرد.

ه - در صورتیکه طبق اصول حقوق داخلی دول عضو ضرورت داشته باشد، جرایمی که به در بند یک این ماده ذکر شده نسبت به اشخاصی مرتکب جرایم مقدم می‌شوند اعمال نمی‌شود. (۲۱)

۴-۱. کنوانسیون شورای اروپا درباره پول‌شویی، تحقیق، توقیف و مصادره عواید

حاصل از جرم مصوب ۱۹۹۰

کنوانسیون مزبور تعریفی از پول‌شویی ارائه نمی‌دهد و حتی اصطلاح «عواید جرم» را به جای پول‌شویی به کار برده است؛ اما در ماده ۶ به مصادیق رفتاری قابل کیفر در قبال پول‌شویی اشاره می‌کند تا کشورهای عضو در نظام قانونگذاری داخلی خود آنها را جرم و قابل کیفر بدانند. رفتارهای پیش‌بینی شده عبارتند از:

الف - تبدیل یا انتقال اموال با علم به اینکه چنین اموالی عواید ناشی از اعمال مجرمانه هستند؛ به منظور پنهان‌سازی یا کتمان منبع نامشروع اموال یا کمک به هر کسی که درگیر در ارتکاب جرم مناسب است تا آن شخص از نتایج قانونی اعمالش خلاصی یابد.

ب - پنهان‌سازی یا کتمان ماهیت، منبع، وضعیت، انتقال حقوق مربوطه یا مالکیت واقعی

اموال با علم به اینکه آنها عواید ناشی از اعمال مجرمانه هستند.

ج - تحصیل، تصرف یا استفاده از اموال با علم به اینکه آنها عواید ناشی از اعمال مجرمانه هستند.

د - مشارکت، مواضعه یا تبانی در ارتکاب، شروع به ارتکاب و معاونت در ارتکاب هر یک از جرایمی که به موجب این ماده ایجاد شده‌اند. (۲۲)

کنوانسیون مزبور مهمترین الگوی نگارش مواد مربوط به پول‌شویی در کنوانسیون پالمو یا کنوانسیون مبارزه با فساد محسوب می‌شود. همچنانکه برخی از اصطلاحات نظیر «جرم مقدم یا اصلی» نخستین بار توسط این سند تبیین شده است.

در کنار این اسناد چهارگانه می‌توان به دستورالعمل جامعه اروپایی در مورد پول‌شویی در سال ۱۹۹۱ اشاره کرد که متضمن راهکارهایی در زمینه پیشگیری از پول‌شویی است. این دستورالعمل در سال ۲۰۰۱ مورد اصلاح قرار گرفت که در اصلاحیه جدید، محدوده جرایم مقدم یا اصلی افزایش یافت و علاوه بر قاچاق مواد مخدر که در دستورالعمل ۱۹۹۱ با توجه به کنوانسیون وین مورد تأکید و تصریح قرار گرفته بود، شامل سایر جرایمی که به هر نحو دارای عواید نامشروع مالی باشند نیز می‌شود. (۲۳)

در سطح مقررات داخلی نیز قوانین متعددی مستقیم و غیرمستقیم در ارتباط با پول‌شویی تصویب شده که قانون کنترل پول‌شویی مصوب ۱۹۸۶ ایالات متحده آمریکا از اولین اقدامات قانونی در سطح داخلی در زمینه مبارزه با پول‌شویی است. در سال ۲۰۰۱ با تصویب قانون پاتریوت (۲۴)، مقررات سختگیرانه‌ای در مورد پول‌شویی به‌ویژه اگر با اقدامات تروریستی همراه باشد، اتخاذ گردید. بخش سوم این قانون با عنوان «مبارزه با تأمین مالی تروریسم و پول‌شویی بین‌المللی» است که در واقع انعکاس لایحه مبارزه با پول‌شویی سال ۱۹۹۹ است که در آن سال از حمایت لازم برای تصویب برخوردار نشد.

در انگلستان به‌موجب قسمت هفتم قانون عواید جرم مصوب ۲۰۰۲، پول‌شویی به اخفا، تبدیل، تغییر و نقل و انتقال اموال حاصل از جرم تعبیر شده است. طبق این قانون اموال حاصل از جرم اموالی است که یک شخص (و نه لزوماً یک متهم) از رفتارهای مجرمانه حاصل نموده یا این چنین به نظر می‌رسد که آن شخص به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم این اموال را به دست

آورده است. (۲۵) بنابراین داشتن عواید جرم از جانب کسی یا منتفع شدن از آنها لزوماً به این معنا نیست که متصرف یا منتفع خود مرتکب رفتاری شده که در نتیجه آن اموال مزبور حاصل شده باشد.

۲. پول‌شویی در حقوق داخلی

ایران با قرار گرفتن در محدودهٔ هلال طلایی^۱ به همراه پاکستان و افغانستان یکی از نقاط حساس و در عین حال مناسب برای قاچاق بین‌المللی مواد مخدر به شمار می‌رود که قسمت عمده‌ای از این مواد در داخل کشور به فروش و مصرف می‌رسد و عواید آن بسیار چشمگیر است. قاعدتاً با این میزان از قاچاق مواد مخدر فارغ از جرایم سازمان‌یافته دیگر نظیر فساد اداری، کلاهبرداری و اختلاس دولتی و قاچاق انسان که در حال حاضر شیوع آنها در کشور نگران‌کننده است، پدیده پول‌شویی بر کشور ما سایهٔ سنگینی انداخته و به دلیل عدم جرم‌انگاری توسط مقنن داخلی و نبود آمار دقیق و حتی غیر دقیق از میزان پول‌شویی، نمی‌توان از شیوع آن سخن گفت و همگان را از تهدید آن ترساند؛ اما باید دانست کشوری که در مجاورت یکی از مراکز اصلی تولید و قاچاق مواد مخدر است و جایی که تطهیر عواید ناشی از جرم در سیاهه‌های قانون به قید کیفر منع نشده است، طبیعتاً به بهشت مرتکبین پول‌شویی تبدیل خواهد شد و از افراد عادی تا مدیران ارشد از این مفر استفاده خواهند کرد تا به راحتی عواید هنگفت حاصل از جرم به ویژه قاچاق مواد مخدر را وارد سیستم بانکی و مالی کشور نمایند.

برخلاف این ادعا که در کشور مقرراتی صریح در مورد پول‌شویی وجود ندارد، باید گفت هرچند عنوان و تعریف پول‌شویی شناخته شده نیست؛ اما مصادیق آن پیش‌بینی شده‌اند. در عین حال این مصادیق از یک طرف خاص و فقط در مورد برخی جرایم هستند و از طرف دیگر کیفر معین و صریح در مورد آنها پیش‌بینی نشده است. مهمترین مقررده از مقررات داخلی کشورمان در مورد پول‌شویی، بند ب از ماده ۳ قانون الحاق به کنوانسیون سازمان ملل متحد

برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روانگردان مصوب ۱۳۷۰ است. هرچند مقرر شده مزبور در اصل در متن یک سند بین‌المللی آمده؛ اما از آنجا که به موجب مصوبه مجلس شورای اسلامی، دولت ایران به این کنوانسیون ملحق شده است، مفاد آن جزء مقررات داخلی و به تبع آن از منابع حقوق کشورمان به حساب می‌آید. با وجود این، قانون مذکور در حد الحاق به مفاد و مواد کنوانسیون می‌باشد و جرم‌انگاری توأم با تعیین کیفر از طریق قانونگذاری داخلی و مستقل در ارتباط با پول‌شویی صورت نگرفته است. به همین دلیل رفتارهای پیش‌بینی شده در قسمت ب ماده ۳ فاقد کیفر هستند و از این رو جرم تلقی نمی‌شوند. همچنین مقرر شده مزبور در ارتباط با تطهیر عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر است و شامل عواید سایر جرایم نمی‌شود.

علاوه بر این مقررات دیگری نیز وجود دارد که هرچند به طور صریح به پول‌شویی اشاره نکرده‌اند؛ اما متعرض اموال حاصل از جرم و تعیین تکلیف نسبت به آنها شده‌اند.

براساس اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، دولت موظف است ثروت‌های ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوءاستفاده از موقوفات، سوءاستفاده از مقاطعه‌کاری‌ها و معاملات دولتی، فروش زمین‌های موات و مباحات اصلی، دایرکردن اماکن فساد و سایر موارد غیرمشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت‌المال بدهد. این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرعی به وسیله دولت اجرا شود.

هر چند اصل ۴۹ به اموال نامشروع اشاره کرده و نه اموال حاصله از جرم؛ زیرا برخی از رفتارهای پیش‌بینی شده در اصل مزبور مانند سوءاستفاده از موقوفات یا غصب لزوماً در همه مصادیق وصف مجرمانه ندارند، اما به‌عنوان رهنمود کلی دست قانونگذار و دولت را در اتخاذ تدابیر برای پیشگیری از گردش مالی و تجاری ثروت‌های نامشروع (که اموال ناشی از جرم در ذیل آن قرار می‌گیرد) باز گذاشته است. بر همین اساس قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۶۳ به تصویب رسیده است. هر چند قانون مزبور با پرداختن به نهاد و تشکیلات و شرکت‌های فعال در قبل از انقلاب از هدف کلی مورد نظر اصل ۴۹ دور شده است؛ اما در برخی از مواد آن تدابیری وجود دارد که بی‌شبهت به تدابیر

مرتبط با پول‌شویی نیست.

طبق ماده ۵ قانون مورد بحث، دادستان موظف است رأساً نسبت به اموال و دارایی اشخاص حقیقی یا حقوقی در موارد زیر که آنها را با توجه به دلایل و امارات موجود، نامشروع و متعلق به بیت‌المال یا امور حسبه تشخیص دهد، از دادگاه صالح رسیدگی و صدور حکم مقتضی را تقاضا نماید:

۱-.....

۹- صاحبان قمارخانه‌ها، کازینوها، کاباره‌ها و دایرکنندگان اماکن فحشاء و فساد و مراکز

تولید و توزیع مواد غذایی و کالای حرام.

۱۳- کلیه اشخاص حقیقی یا حقوقی که مبادرت به فروش یا تصاحب اراضی موات و مباحات

اصلی نموده‌اند.

طبق ماده ۱۰ اگر دادگاه احراز کند که ثروت نامشروع از ارتکاب جرم حاصل شده است، مجرم را به مجازات لازم محکوم می‌کند مشروط بر اینکه در مورد جرم مذکور قبلاً رأی صادر نشده و یا مشمول عفو مقام رهبری واقع نشده باشد.

در این ماده مشخص نیست مجازات لازم به خاطر ارتکاب جرم است یا به دست آوردن ثروت نامشروع حاصل از جرم؟ در عین حال به نظر می‌رسد با توجه به قید «مشروط بر اینکه در مورد جرم مذکور قبلاً رأی صادر نشده باشد»، مقنن فرقی بین ارتکاب جرم و تحصیل ثروت نامشروع ناشی از آن قائل نشده و در حالتی که مرتکب جرم یک شخص و تحصیل کننده یا متصرف عواید ناشی از آن، شخص دیگری است، سکوت اختیار نموده است.

طبق ماده ۱۴ همین قانون، هرگونه نقل و انتقال اموال موضوع اصل ۴۹ قانون اساسی به منظور فرار از مقررات این قانون پس از اثبات باطل و بلااثر است و انتقال گیرنده در صورت مطلع بودن انتقال‌دهنده به مجازات کلاهبرداری محکوم خواهد شد.

طبق ماده واحده قانون شمول اجرای قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی در مورد ثروت‌های ناشی از احتکار و گران‌فروشی و قاچاق، دادگاه‌های مربوط به اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی (۲۶) موظفند مطابق قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی ثروت‌های محتکرین، گران‌فروشان و قاچاقچیان را مورد بررسی دقیق قرار دهند و نسبت به ضبط و ثبت

و اخذ ثروت‌هایی که برخلاف ضوابط دولت جمهوری اسلامی ایران در اثر احتکار و گران‌فروشی و قاچاق کسب گردیده، به‌عنوان مجازات به نفع دولت جمهوری اسلامی ایران اقدام نمایند.

ماده ۶۶۲ قانون مجازات اسلامی هرچند فقط در مورد سرقت است و از طرفی نیز به عین مال اشاره دارد؛ اما مبین مقررهای نزدیک به پول‌شویی است. به موجب این ماده هر کس با علم و اطلاع یا با وجود قراین اطمینان‌آور به اینکه مال در نتیجه ارتکاب سرقت به دست آمده است، آن را به نحوی از انحا تحصیل، مخفی یا قبول نماید و یا مورد معامله قرار دهد، به حبس از شش ماه تا سه سال و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد. البته این ماده چون حالت استثنایی داشته و نسبت به اموال ناشی از سایر جرایم نظیر کلاهبرداری، خیانت در امانت، معامله معارض و غیره، تسری نمی‌یابد؛ در یک حالت از ماهیت و اوصاف پول‌شویی دور می‌شود و آن ناظر به این است که رفتارهای مجرمانه در ماده ۶۶۲ طبق اصول و قواعد عمومی حاکم بر حقوق جزا و نظر اکثر حقوقدانان نسبت به خود سارق یا سارقین، جرم نیست.

چنانچه منافع و عوایدی که پس از فرایند پول‌شویی به دست می‌آید را تحصیل مال از طریق نامشروع بدانیم، در این صورت مضمول ماده ۲ قانون تشدید مجازات خواهد بود. در عین حال باید دانست عنوان مجرمانه تحصیل مال از طریق نامشروع اولاً شامل رفتار فیزیکی پول‌شویی نمی‌شود و با این تدبیر نمی‌توان پول‌شویی را کیفر داد و بر فرض مضمول، عواید آن را که به هر حال مال محسوب می‌شوند، دربر نمی‌گیرد و ثانیاً پول‌شویی به وسیله قانون و به طور صریح در متون فقهی قابل کیفر شناخته نشده تا سود یا عواید حاصل از اتمام فرایند پول‌شویی را منطبق بر تحصیل مال از طریق نامشروع دانست.

در ماده ۱۰ قانون مجازات اسلامی نیز نسبت به عواید جرم مقرراتی پیش‌بینی شده است. طبق این ماده نسبت به عواید جرم در کنار موضوع یا وسیله جرم از سوی دادگاه یا دادستان ممکن است اقدامات قضایی ذیل اتخاذ شود:

یک. استرداد: به معنای برگرداندن عین، مثل یا قیمت مال موضوع جرم. بدیهی است عواید جرم نمی‌تواند همان عینی باشد که موضوع جرم واقع شده است. استرداد زمانی صورت

می‌گیرد که مال موضوع یا وسیله جرم اولاً دارای مالک قانونی مشخص باشد، ثانیاً وجود تمام یا قسمتی از آن اشیاء و اموال در بازپرسی یا دادرسی لازم نباشد. ثالثاً اشیاء و اموال بلا معارض باشد. رابعاً در شمار اشیاء و اموالی نباشد که باید ضبط یا معدوم گردد.

دو. ضبط: به معنای تملک دولت بر مال موضوع جرم یا وسیله آن یا عواید جرم به موجب تصمیم دادگاه. تصمیم دادگاه لزوماً به موجب حکم و در پایان دادرسی صورت نمی‌گیرد. به عنوان مثال تصمیم دادگاه مبنی بر اخذ وجه الکفاله یا ضبط وثیقه در اثر تقصیر یا عمد کفیل یا وثیقه‌گذار نسبت به احضار متهم ضبط اموال محسوب می‌شود. ضبط نسبت به نتایج و عواید ناشی از جرم باید همواره به موجب حکم دادگاه پس از اثبات جرم اصلی تحقق پذیرد؛ مثل ضبط ساختمانی که به قماربازی اختصاص داده شده و به تبع آن عواید ناشی از قماربازی نیز به نفع دولت ضبط می‌شود.

سه. معدوم ساختن: به معنای از بین بردن مال موضوع یا وسیله جرم در صورتیکه از حیث شرع یا قانون ارزش نداشته باشد؛ مثل مشروبات الکلی یا مواد مخدر. در عین حال عواید حاصل از آن را نمی‌توان معدوم ساخت و بلکه به نفع دولت ضبط خواهند شد. قابل ذکر است که هر سه اقدام شکلی مورد اشاره ماهیتاً غیرکیفری‌اند، اما نیازی به تنظیم دادخواست برای آنها نیست.

ج. پول‌شویی علیه امنیت ملی

میزان چشمگیر پول‌شویی در جهان به قدری است که یکی از دغدغه‌های امنیتی آینده کشورها معطوف به این مقوله خواهد بود. (۲۷) هرچند طبق گزارش مربوط به اتخاذ استراتژی برای کنترل مواد مخدر در سطح بین‌الملل در سال ۱۹۸۸ روش‌های پول‌شویی، بیشمار، گوناگون، پیچیده، مخفیانه و اسرارآمیز است؛ (۲۸) اما علت اصلی امنیتی تلقی کردن پول‌شویی نه ماهیت آن بلکه شیوه ارتکاب، اهداف مرتکبین و نتایج و عواقب حاصله از آن است. در شیوه ارتکاب، پول‌شویی زمانی با امنیت ملی کشورها درگیر می‌شود که به صورت سازمان‌یافته فراملی درآید. از حیث اهداف مرتکبین نیز در جایی امنیت ملی را تهدید می‌کند که به عنوان تأمین مالی تروریسم و سایر اقدامات خشونت‌آمیز علیه امنیت مطرح شود. از حیث نتایج و

عواقب آن نیز فساد دستگاه اداری و مالی و سایر قسمت‌های اداره‌کننده حکومت، دیگر معضل امنیت ملی است که شیوع و گستردگی آن غیر قابل اغماض است. بنابراین تهدید پول‌شویی علیه امنیت ملی در سه عنوان قابل تبیین است:

۱. پول‌شویی به عنوان جرم سازمان‌یافته فراملی

پول‌شویی بر اساس کنوانسیون پالرمو در زمره جرایم سازمان‌یافته به شمار رفته است. جرایم سازمان‌یافته فراملی با توجه مواد این کنوانسیون به جرایمی اطلاق می‌شود که توسط گروهی تشکیل‌یافته، متشکل از سه نفر یا بیشتر که برای دوره زمانی مشخص استمرار داشته و با قصد انجام یک یا چند جرم شدید یا اعمال مجرمانه مندرج در کنوانسیون به منظور تحصیل مستقیم یا غیر مستقیم منفعت مالی یا سایر منافع مادی به صورت هماهنگ فعالیت می‌کنند، ارتکاب یابد.

با توجه به این تعریف، آنچه گروه‌های سازمان‌یافته جنایی را خطرناک جلوه می‌دهد، چهار خصیصه این گروه‌هاست که عبارتند از: تعدد مرتکب، سازمان‌یافتگی گروه، استمرار گروه و فراملی بودن جرایم ارتكابی.

جرایم سازمان‌یافته فراملی به خاطر ماهیت خود توسط شرکای جرم ارتکاب می‌یابد نه توسط مباشر. در این جرایم مدیریت یا طراحی نقش مهمی دارد. به بیان دیگر عملی که در جرایم عادی فقط معاونت محسوب می‌شود و جنبه فرعی و تبعی دارد، در این جنایات مهمتر از ارتکاب رکن مادی قلمداد می‌گردد. (۲۹)

سازمان‌یافتگی گروه مبتنی بر تشکیلات منظم است؛ به نحوی که این گروه در برخی مواقع به قدری گسترده می‌شود که دارای شاخه نظامی شده و در برابر دولت‌ها می‌ایستد. پابلو اسکوبار از کارتل مدلین در کشور کلمبیا، درصدد خرید موشک‌های زمین به هوا از کوبا یا موشک‌های آمریکایی ضد هواپیما موسوم به استینگر برآمد. حتی در زرادخانه شخصی خون‌سا، جنگ‌سالار و تاجر تایلندی هروئین، موشک‌های زمین به هوای روسی و آمریکایی وجود دارد (۳۰) و زمانی این نگرانی بیشتر می‌شود که گروه‌های جنایی سازمان‌یافته به تسلیحات کشتار جمعی و به ویژه رادیو اکتیو یا مواد هسته‌ای دست یابند. (۳۱)

استمرار گروه جنایی سازمان‌یافته همواره تلاش دولت را در راه مبارزه با آن مصروف و همچون غده‌ای مهلک برای سلامت و امنیت شهروندان و دولت است. در نهایت خصیصه فراملی بودن رفتارهای سازمان‌های جنایی به امنیت بین‌المللی خدشه وارد می‌کند و یکی از اساسی‌ترین دلایل فعالیت‌های مجرمانه در سطح بین‌المللی نیز جهانی شدن است. جهانی شدن فرصت‌های جدیدی برای جرایم سازمان‌یافته فراملی، انگیزه‌های مضاعفی برای ایجاد مؤسسات جنایتکارانه و انجام عملیات مجرمانه و همچنین منابع جدیدی فراهم آورده است به گونه‌ای که جرایم سازمان‌یافته به رویه تاریک جهانی شدن تبدیل شده‌اند. رویه‌ای که نهادگرایان لیبرال و طرفداران جهانی شدن نه فقط از پیش‌بینی آن ناکام ماندند؛ بلکه پس از آشکار شدن آن و حتی پس از آنکه ثابت شد سازمان‌های جنایی فراملی یکی از پایدارترین و قوی‌ترین عناصر نسل جدید بازیگران فراملی غیردولتی هستند، از اذعان به این واقعیت اکراه داشته‌اند.

با ظهور انواع پول‌های الکترونیکی نظیر پول‌های الکترونیکی موجود در کارت‌های هوشمند یا پول ذخیره‌شده در سیستم‌های رایانه‌ای، این بازیگران به تدریج پا در فضای سایبر نهاده و به سرعت در مسیر جهانی شدن قدم برمی‌دارند که این خود فرصت ارتکاب پول‌شویی را دوچندان کرده است. پول‌شویی از طریق واسطه‌های الکترونیکی و عملیات بانک‌های مرتبط به هم یا از طریق مبادلات تجاری در سطح فراملی، نه فقط اقتصاد ملی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بلکه اقتصاد جهانی را نیز با معضل جدی مواجه می‌سازد. این فرایند خطرناک مخصوصاً برای کشورهای در حال توسعه یا کشورهایی که در مورد پول‌شویی جرم‌انگاری نکرده‌اند و یا در صورت جرم‌انگاری تدابیر دقیق و کاملی برای کنترل آن ندارند، خطرناک و موجب خروج مبلغ هنگفت ارز از کشور و بی‌ثباتی اقتصادی می‌شوند. این امر خود بر تنش‌های اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی می‌افزاید.

گروه‌های سازمان‌یافته پول‌شو ممکن است از گروه‌های سازمان‌یافته‌ای که جرایم اصلی یا مقدم را مرتکب می‌شوند، جدا باشند که در این صورت چنین گروه‌هایی کمتر خشونت ورزیده و حتی با نفوذ در لایه‌های سیستم بانکی و مالی از طریق استخدام منابع انسانی و یا آگاهی از موقعیت‌ها و روش‌های فنی، دست به اقدامات مخفیانه و زیر زمینی می‌زنند که این خود کشف و تعقیب گروه‌های مزبور را با مشکل اساسی مواجه می‌سازد. در واقع سلامت

سیستم بانکی و مالی در گرو جلوگیری از اقدامات چنین گروههایی است و این امر احتیاج به عزم ملی و بلکه بین‌المللی دارد.

۲. پول شویی به عنوان منبع تأمین مالی تروریسم

به موجب بند اول ماده ۳ کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۹۹۹ مجمع عمومی سازمان ملل متحد که از آوریل ۲۰۰۲ لازم‌الاجرا شده است، تأمین مالی تروریسم عبارت است از «ارائه یا جمع‌آوری وجوه، به هر وسیله، به طور مستقیم یا غیرمستقیم، برخلاف قانون و به طور عمد، به قصد یا با علم به اینکه به طور کلی یا جزئی، صرف اجرای اقدامات تروریستی می‌گردد.»

ممنوعیت تأمین مالی تروریسم نوعی پیشگیری وضعی در تحقق اقدامات تروریستی است؛ زیرا اقدامات تروریستی مخصوصاً در سطح بین‌المللی محتاج نیروی انسانی و امکانات متعدد است که همه آنها منوط به تأمین مالی گروه تروریست می‌باشد. وقایع تروریستی چند سال اخیر به ویژه واقعه یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱، مبین آن است که گروههای تروریستی به صورت سازمان‌یافته عمل کرده و چون اقدامات مخرب آنها عمدتاً پشتوانه ایدئولوژیک دارد، مدت زمان فعالیت و حیات آنها طولانی است. طولانی شدن حیات و فعالیت این گروهها نیز متضمن هزینه‌های مالی هنگفت می‌باشد. تأمین مالی گروههای تروریستی با توجه به ممنوعیت‌های قانونی و اینکه از حیث اصول حقوق جزا، نوعی معاونت در این قبیل جرایم محسوب می‌شود، همیشه مخاطره‌آمیز است؛ اما اگر این تأمین در لفافه پول‌شویی صورت بگیرد، مسیر کشف آنها تیره‌تر می‌شود. از این رو پول‌شویی یکی از مهمترین شیوه‌های تأمین مالی تروریسم مخصوصاً در گردش مالی بانک‌های مرتبط به هم در سطح جهان است.

در سطح بین‌المللی، کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۹۹۹ و قطعنامه شماره ۱۳۷۳ مصوب ۲۰۰۱ شورای امنیت و پیشنهادات گروه ضربت اقدامات مالی^۱، از جمله مهمترین اسناد در زمینه ممنوعیت تأمین مالی تروریسم به شمار می‌آیند.

فاتف در مورد تأمین مالی تروریسم و پیشنهادهای مشهور به پیشنهادات هشتگانه ارایه کرده است که عبارتند از تصویب و اجرای قطعنامه‌های سازمان ملل به ویژه قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت که در مورد پیشگیری و خنثی کردن برنامه‌های تأمین مالی اعمال تروریستی است، جرم‌شناختن تأمین مالی تروریسم و پول‌شویی مرتبط با آن، ضبط و مصادره دارایی‌های سازمان‌های تروریستی، گزارش‌دهی معاملات مشکوک مرتبط با تروریسم، ارسال وجه جایگزین در خدمات ارسال پول یا ارز، دقت در انتقالات الکترونیکی، نظارت بر سازمان‌های غیرانتفاعی و همکاری بین‌المللی. (۳۲)

در مقررات داخلی برخی از کشورها نیز تأمین مالی تروریسم با پیش‌بینی تدابیر سختگیرانه مورد توجه قرار گرفته است. قانون ضد تروریسم، جنایت و امنیت انگلیس مصوب ۲۰۰۱ برای مؤسسات مالی، محدودیت‌های زیادی مقرر کرده و به همین ترتیب به پلیس و محاکم اختیارات زیادی در کنترل و نظارت بر مؤسسات مالی اعطا کرده است. ویژگی امنیتی - اطلاعاتی این قانون بیش از همه خود را در ماده ۱۹ نشان می‌دهد. به موجب این ماده هرگونه تکلیف رازداری در ارتباط با اطلاعات ضبط‌شده نزد واحد درآمد‌های داخلی زایل گردیده و افشای این‌گونه اطلاعات به منظور انجام تحقیقات و یا رسیدگی‌های کیفری و یا با قصد تسهیل اجرای مسؤولیت‌های اطلاعاتی توسط سازمان‌های دولتی مجاز شناخته شده است. (۳۳)

قانون پاتریوت ایالات متحده آمریکا مصوب ۲۰۰۱ که به واسطه بخش سوم آن به قانون ضد تأمین مالی تروریسم مشهور شده، هشت طریق را برای کنترل پول‌شویی و ممانعت از تأمین مالی تروریسم مقرر کرده است که عبارتند از توسعه نرخ جرایم مقدم یا اصلی از جمله تروریسم، برخورد با مؤسسات مالی زیرزمینی، افزایش اختیارات وزارت دارایی در برخورد با تأمین مالی تروریسم، تلقی ملاحظات مربوط به پول‌شویی به عنوان یک دغدغه مهم و تعیین کننده زمانی که برنامه ریزان فدرال دست به اقدامات تلفیقی میان دو یا چند مؤسسه مالی می‌زنند، اصلاح جریمه‌های مدنی و افزایش میزان آنها، اتخاذ شیوه‌هایی برای تسهیل اجرای درخواست‌های خارجی برای تعیین جریمه مدنی، افزایش اختیارات دادگاهها برای صدور حکم مبنی بر الزام محکوم به اعاده اموال به کشور آمریکا و انجام اصلاحات در مقررات جزایی برای تشدید میزان مجازات‌ها با توجه به اولویت‌بندی مکانی. (۳۴)

قانون پاتریوت برای جلوگیری از تأمین مالی تروریسم نه فقط سختگیری‌های عدیده‌ای برای مؤسسات مالی در افتتاح حساب و گردش مالی و ارتباط با بانک‌های خارجی و همچنین کنترل دارایی اشخاص به دور از قواعد رازداری بانکی پیش‌بینی کرده، بلکه نوعی صلاحیت فراسرزمینی نیز برای مقررات قانونی در خصوص مؤسسات مالی خارجی یا اتباع خارجی در نظر گرفته است.

مقررات بین‌المللی و داخلی برخی کشورها گویای آن است که تأمین مالی تروریسم تزریق قدرت و قوت به بازوان تروریسم است و اگر در برابر آن سدی بنا نشود نه تنها منابع تزریق کننده، متعدد و متنوع می‌شوند، بلکه در اسرع وقت مخفی شده و در نتیجه آینده نزدیک جامعه بشری عرصه تاخت و تاز تروریست‌ها خواهد شد.

۳. پول شویی به مثابه فساد مالی

فساد مالی عبارت است از سوءاستفاده از قدرت تفویض شده در جهت منافع شخصی اعم از اینکه در بخش خصوصی باشد یا دولتی. (۳۵) در مفهوم دقیق‌تر، فساد مالی که فساد سیاسی را هم دربردارد، دارای سه خصیصه است. نخست اینکه تخطی از قوانین و مقررات است. نظیر وقتی که مدیران عمومی از مقام خود برای تحصیل امتیازهای شخصی سوءاستفاده بکنند. دوم آنکه مناسبات فسادآمیز به تحصیل امتیازهای مادی منجر شود؛ نظیر وقتی که شخصی با پرداخت پول باعث شود که تصمیمی عمومی به نفع او اتخاذ گردد. سوم آنکه فساد معمولاً با معاملات و مبادلات پنهانی همراه است. (۳۶)

با وجود اینکه فساد گریبانگیر کلیه جوامع است و به پدیده‌ای عادی و در برخی موارد ضروری تبدیل شده، اما برون‌داد آن همیشه منفی است؛ زیرا قیمت خدمات اجتماعی را افزایش داده و سطح عرضه آنها را پایین می‌آورد. همچنین می‌تواند سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی و عایدی دولت را کاهش دهد که خود این امر موجب تنزل کیفیت خدمات عمومی می‌شود. (۳۷)

از حیث حقوق کیفری، فساد خصیصه ذاتی همه جرایم است و منحصر به جرایم مالی نیست. از این رو عنوان مجرمانه مجزایی به نام فساد وجود ندارد؛ زیرا فساد وصفی است که در اثر برخی رفتارهای قابل سرزنش پدید می‌آید نه رفتاری که از فاعلی سرزند. فساد Corruption

[که البته دقیقاً معادل فساد نیست و بلکه اخص از آن است و به صورت رایج به فساد ترجمه شده است.]، در حال حاضر یکی از دغدغه‌های اصلی قانونگذاران و مجامع بین‌المللی است و به طور خاص پول‌شویی یکی از برجسته‌ترین مصادیق فساد است که ماده ۲۳ کنوانسیون مبارزه با فساد مالی مصوب ۲۰۰۳ با تکرار مفاد ماده ۶ کنوانسیون پالرمو مصوب ۲۰۰۰، علاوه بر خصیصه سازمان‌یافتگی بر ویژگی فسادآمیز بودن آن نیز تأکید کرد. (۳۸)

وجود مقررات مربوط به رازداری بانکی و عدم گرایش مؤسسات مالی به تفتیش از مشتریان خود، زمینه حضور مخفیانه سرمایه‌های نامشروع حاصل از جرایم را در کلیه مؤسساتی که به نوعی با گردش پول سر و کار دارند، فراهم می‌سازد که در نتیجه، فساد در این مؤسسات نهادینه شده و به شکل هرمی به نهادهای عالی دولتی و کشوری رسوخ می‌کند. در تسریع و تسهیل این فرایند، پول‌شوها از تدبیر ارتشا یا تسهیم عواید و سود ناشی از پول‌شویی بین عاملان دولتی و غیردولتی به میزانی بسیار فراتر از آنچه دولت در کیسه آنها می‌ریزد نیز دریغ نمی‌ورزند. در این میان بحران مشروعیت اداری، مالی و اقتصادی سراسر نهادهای دولتی را در برمی‌گیرد که برای امنیت ملی بسیار مخاطره‌آمیز است.

نتیجه‌گیری

تهدیدات فعلی علیه امنیت ملی برخلاف تهدیدات سنتی نظیر جنگ و کودتا متنوع شده و ریشه در عوامل گوناگونی دارد. در این میان پدیده مجرمانه چنانچه به صورت سازمان‌یافته یا در سطح گسترده ارتکاب یابد و یا مستقیماً امنیت کشور را نشانه رود، یکی از این عوامل به شمار می‌آید. جرم به خودی خود نقض حاکمیت است؛ زیرا رفتاری است بر خلاف قانون. قانونی که اشراف و قدرت حاکمیت را به نمایش می‌گذارد. در عین حال این تصور ذهنی در غالب موارد به صورت پدیده‌ای که تهدید علیه امنیت را متجلی سازد، بروز نمی‌کند. در عین حال در برخی موارد جرم به شیوه و کیفیتی ارتکاب می‌یابد که به طور مستقیم امنیت ملی و حاکمیت را به مخاطره می‌اندازد که در این جا به واقع تهدیدی در عرض تهدیدات دیگر علیه امنیت نظیر تجاوز سرزمینی، جنگ، استقلال‌طلبی، شورش، خیزش حزبی، جنبش‌های طرفدار حقوق برخی اقشار جامعه و مانند آن مطرح می‌شود.

پول‌شویی یا قانونی جلوه‌دادن منابع و عواید حاصل از ارتکاب جرایم، به سان پرده‌ای ضخیم است که بر روابط تجاری و بانکی کشور انداخته می‌شود. بنابراین اگر ممنوعیت قانونی و دقت و سرعت مجریان قانون در میان نباشد، این پدیده با مخلوط‌کردن عواید نامشروع با اموال مشروع در گردش‌های بی‌حد و حصر مالی، به تدریج پایه‌های اقتصاد کشور را متزلزل می‌سازد که در نتیجه ثباتی برای امنیت ملی باقی نمی‌ماند.

اهمیت پول‌شویی در تقابل با امنیت ملی در سه موضوع نهفته است. نخست در ماهیت جرم. دوم در ارتباط با سایر جرایم مخاطره‌آمیز علیه امنیت و سوم در شیوه ارتکاب. پول‌شویی در ماهیت خود نوعی فساد مالی و اداری است که چون بر اساس نوعی فرایند یا گردش مالی نمود می‌یابد، فساد را چون توری بر روابط تجاری، اداری و بانکی می‌افکند. از حیث ارتباط با سایر جرایم، پول‌شویی موقعیتی انعطاف‌پذیر دارد؛ یعنی نسبت به برخی جرایم حالت مؤخر و نسبت به برخی دیگر موقعیت مقدم پیدا می‌کند. نسبت به قاچاق مواد مخدر و سایر جرایم دیگر که مشخصه اصلی آنها در به بار نشستن عواید نامشروع است، پول‌شویی به دنبال دستاویزی برای مشروعیت بخشیدن به منابع کثیف و مخفی کردن جرایم مقدم یا اصلی است. همچنین نسبت به تروریسم و جرایمی از این دست که مشخصه اصلی آنها غیرمالی بودن است، پول‌شویی به عنوان رفتار غیرقانونی مقدم، نقش زمینه‌سازی برای تحقق آنها را دارد. از این رو تأمین مالی تروریسم در سایه روابط مالی با منابع غیرمشخص بهتر میسر می‌شود و بالاخره از حیث شیوه ارتکاب چنانچه پول‌شویی از طریق رفتارهای جنایی سازمان‌یافته و یا در فضای مجازی و واسطه‌های الکترونیکی ارتکاب یابد، جسارت و اطمینان خاطر مرتکب یا مرتکبین در انجام مراحل آن و همچنین سطح، دقت و سرعت ارتکاب، خیره‌کننده خواهد بود. برای پیشگیری از وقوع پول‌شویی توصیه‌های متنوعی از سوی نهادهای بین‌المللی صورت گرفته است؛ اما در کشور ما مهمترین شیوه برای مقابله با پول‌شویی جرم‌انگاری دقیق و واقعی است. جرم‌انگاری دقیق همانا پیش‌بینی کارشناسی شده مقررات پیرامون منابع کثیف و شرایط تحقق جرم و تعیین مسئولیت مرتکب یا مرتکبین با توجه به اسناد بین‌المللی و مقررات داخلی است که حتی‌الامکان جنبه‌های امنیتی آن نیز مورد لحاظ قرار گیرد. در عین حال جرم‌انگاری واقعی عدم پیش‌بینی مقررات صوری و ظاهری است که به واسطه آن روزهایی

برای پولشویی بازگذاشته می‌شود. همچنین نباید معافیت‌هایی در این زمینه پیش‌بینی گردد؛ زیرا کشوری که در مجاورت هلال طلایی قاچاق مواد مخدر قرار دارد و قوانین آن تطهیر عواید نامشروع را جرم نمی‌شناسد، بستری را فراهم ساخته که هر کس در هر منصبی می‌تواند در این عواید نامشروع سهیم باشد. به همین دلیل جرم‌انگاری پولشویی باید بدون اعمال سلیق و با بستن تمامی مفرهای مرتکبین آن انجام شود. در کنار جرم‌انگاری، در زمینه روابط مالی و بانکی نیز باید قانونگذاری صورت بگیرد که در آن صورت امنیت ملی در برخی موارد اقتضای تحدید حقوق افراد و تحمیل برخی موازین بر مؤسسات مالی و سایر مؤسسات مربوطه را خواهد داشت. اجرای این مقررات در راستای شفاف‌سازی روابط مالی و بانکی کشور نیازمند مجریانی خبره و قانون‌شناس است.

همچنین برای استفاده از دستاوردهای سایر کشورها در مبارزه با پولشویی که از دغدغه‌های اصلی بسیاری از کشورها به شمار می‌رود، (۳۹) و پیوستن به اراده جمعی جهانی در مبارزه با این رفتار دولت جمهوری اسلامی ایران نه فقط باید اسنادی نظیر کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با جرایم سازمان‌یافته و کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با فساد مالی را در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسانده و در ردیف مقررات داخلی خود قرار دهد، بلکه می‌بایست ضمن به کارگیری توصیه‌های نهادهای بین‌المللی و به ویژه پیشنهادهای متنوع و کارشناسی شده گروه کاری اقدام مالی^۱ که برای مبارزه با پولشویی تشکیل یافته و فعالیت می‌کند، تعامل خود را با سایر کشورها افزایش دهد؛ زیرا بازیگران نامشروع بین‌المللی بی‌اعتنا به مرزها درصدد مقابله با بشریت‌اند و رویارویی با آنها اراده جمعی همه کشورها را می‌طلبد.

یادداشت‌ها

۱. به نقل از تریف، تری و دیگران، *مطالعات امنیتی نوین*، ترجمه علیرضا طیب و وحید بزرگی، پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول، زمستان ۱۳۸۳، ص ۳۰۳.
۲. برخلاف سایر جرایم مانع یا بازدارنده از جمله شروع به جرم برخی از جرایم مهم مانند قتل عمدی (ماده ۶۱۳ قانون مجازات اسلامی)، آدم‌ربایی (تبصره ماده ۶۲۱ قانون مجازات اسلامی)، کلاهبرداری (تبصره ۲ ماده ۱ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری) تکدی‌گری (ماده ۷۱۲ قانون مجازات اسلامی)، تهیه وسایل برای برهم زدن امنیت کشور (ماده ۶۱۰ قانون مجازات اسلامی) که ارتکاب آنها مقدم بر جرایم مهم است و مبنای اصلی جرم‌انگاری آنها نیز به خاطر بازداشتن شخص از ارتکاب جرایم مهمتر است، قدرت بازدارندگی در پول‌شویی که مؤخر بر جرایم مالی و اقتصادی است، منوط به ایجاد یاس و انصراف در شخص در پیمودن مسیر ارتکاب جرم می‌باشد. جرایم مانع یا بازدارنده جرایمی هستند که وضع کیفر برای آنها برای پیشگیری از ارتکاب جرایم مهم است.
3. Bosworth-Davies, Rowan And Saltmarsh, *Money Laundering: A Practical Guide to the New Legislation*, Chapman and Hall, London, First edition 1994, P. p. 206-227.
4. Palla M. Reid, *Money Laundering; Money Laundering Control*, Dublin, Sweet and Maxwell, 1996.
۵. به نقل از سلیمی، صادق، *آشنایی با مقررات تطهیر پول و چگونگی مقابله با آن*، در مجموعه علوم جنایی، جلد نخست، انتشارات سلسبیل، بهار ۱۳۸۴، ص ۳۶۸.
۶. میرمحمدصادقی، حسین، *حقوق جزای بین‌الملل (مجموعه مقالات)*، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۷۷، ص ۳۳۳.
۷. همانجا، ص ۳۳۲.
۸. ام‌ا، دبلیو، پاتی افولو و کیشور اپرتی، راج موپر امنین، *چارچوبهای حقوقی مقابله با فساد مالی*، ترجمه احمد رنجبر، مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۴، ص ۸۸.
۹. سلیمی، صادق؛ منبع پیشین، ص ۳۷۰.
۱۰. جزایری، مینا، «جرم پولشویی به عنوان یک جرم مستقل»، *مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پولشویی*، کمیته معاضدت قضایی ستاد مبارزه با مواد مخدر، نشر وفاق، چاپ دوم، ۱۳۸۲، ص ۹۱.
۱۱. طبق ماده اول یکی از لوایح پیشنهادی مبارزه با پول‌شویی، جرم پول‌شویی عبارت است از هرگونه تبدیل یا تغییر یا نقل و انتقال یا پذیرش یا تملک دارایی با منشأ غیرقانونی به‌طور عمدی و با علم به آن برای قانونی جلوه دادن دارایی یادشده.

۱۲. از جرم مقدم به جرم منشأ و جرم اصلی نیز تعبیر شده است. طبق بند ح ماده ۲ کنوانسیون پالمو، جرم مقدم عبارت است از هر جرمی که در نتیجه آن عوایدی حاصل می‌شود که ممکن است حسب تعریف مندرج در ماده ۶ این کنوانسیون، خود موضوع جرم دیگری گردد. جرم مقدم خود نسبت به پول‌شویی «جرم مانع» یا بازدارنده نیز به شمار می‌رود؛ زیرا جرم‌انگاری این قبیل جرایم به عنوان ابزار بازدارنده تحقق جرم پول‌شویی دانسته می‌شود. اما باید دانست که پول‌شویی جرمی جدید است و به فرایند تبدیل پول کثیف به پول پاک گفته می‌شود و نمی‌توان جرایم مهمی چون قاچاق، کلاهبرداری و ارتشاء را به عنوان جرم مانع نسبت به پول‌شویی قلمداد کرد؛ زیرا جرایم مانع مثل تکدی، حمل اسلحه غیرمجاز و شروع به جرم از حیث مبنا جرایم سبکی هستند که به صورت ملموس به فرد یا جامعه ضرر وارد نمی‌سازند و بلکه برای جلوگیری از تحقق جرم مهمتر جرم‌انگاری شده‌اند.

13. Castle, Allan, *Transnational Organized Crime and International Security*, Institute of International Relations the University of British Columbia, Working Paper, No. 19, November 1997, P.10

14. Bosworth-Davies, Rowan, Saltmarsh, Graham, op.cit, p.35

۱۵. سلیمی، صادق، پیشین، ص ۳۷۳

۱۶. اسمورفینگ اصطلاح بانکی است که به موجب آن یک مبادله یا معامله بزرگ مالی به مبادلات یا معاملات جزئی و خرد تبدیل می‌شود. در برخی از کشورها نظیر ایالات متحده، این مبادلات خرد دارای حداقل (سقف ده هزار دلار) است که می‌تواند در قالب سپرده‌گذاری‌های مکرر تردید پیرامون غیرقانونی بودن منبع پول را برطرف نماید. به نقل از:

www.wikipedia.org/smurfing

در صورتیکه خردسازی حساب‌های غیرقانونی افتتاح شده در فضای سایبر باشد به آن net-smurfing یا cybersmurfing می‌گویند. ر.ک:

Chssick, Michael and Kelman, Alistair, *Electronic Commerce Law and Practice*, Sweet and Maxwell, Third Edition, 2002, p.14

۱۷. در این روش حساب سپرده‌ای از پول‌های کثیف در یک بانک گشوده می‌شود و با سفارش‌های دائمی برای انتقال از طریق حواله‌های تلفنی، تلگرافی، فاکس و غیره به صدها حساب بانکی دیگر در سراسر جهان پول مورد نظر تقسیم می‌شود؛ چرا که گرفتن مجوز برای تعقیب حسابهای بانکی در کشورهایی با نظامهای قضایی متفاوت ممکن است سال‌ها طول بکشد. (مؤسسه تحقیقات تدبیر اقتصاد، پول‌شویی، از سری بررسی‌های امنیت اقتصادی، ۱۳۸۱، ص ۲۶)

۱۸. مقررات این کنوانسیون به موجب قانون الحاق به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روانگردان مصوب ۱۳۷۰/۹/۳۰، جزء مقررات داخلی کشورمان نیز محسوب می‌شود.

۱۹. به نقل از مجموعه کنوانسیون‌های بین‌المللی تصویبی دولت ایران، جلد پنجم، اداره کل قوانین و مقررات کشور،

چاپ اول، زمستان ۱۳۷۶، صص ۸۴۲ و ۸۴۳

۲۰. ایران به این کنوانسیون ملحق نشده است.

۲۱. به نقل از باقرزاده، احد، *جرایم اقتصادی و پولشویی*، انتشارات مجد، مرداد ۱۳۸۳، صص ۱۰۳ و ۱۰۴.
۲۲. به نقل از موسوی مقدم، محمد، *تطهیر درآمدهای ناشی از جرم*، نشر رضوانی، چاپ اول، پاییز ۱۳۸۱، صص ۸۳.

23. Mc Clean, David, *International Co-Operation in Civil and Criminal Matters*, Oxford University Press, 2002, P. 276

24. Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required on Intercept and Dostruct Terrorism Act (USA PATRIOT)

25. Mc Clean, David, op.cit, P. 284

۲۶. طبق بند ۶ ماده ۵ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳ و اصلاحی ۱۳۸۱، رسیدگی به دعاوی اصل ۴۹ قانون اساسی در صلاحیت دادگاههای انقلاب است؛ اما دقیقاً مشخص نیست که محکمه انقلاب به عناوین مجرمانه‌ای نظیر اختلاس و ربا و قمار و حتی موضوعاتی حقوقی نظیر سوءاستفاده از موقوفات یا غضب رسیدگی می‌کند یا اموال ناشی از آنها، که نهایتاً به موجب رأی وحدت‌رویه شماره ۶۸۲ - ۱۳۸۴/۱۰/۶ رسیدگی به عناوین مجرمانه مذکور در اصل ۴۹، در صلاحیت دادگاه عمومی و رسیدگی به ثروتهای ناشی از آن در صلاحیت دادگاه انقلاب است. رأی وحدت رویه مذکور به این شرح است: به موجب بند ۶ ماده ۵ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب، رسیدگی به دعاوی مربوط به اصل ۴۹ قانون اساسی از جمله ثروتهای ناشی از ربا، در صلاحیت دادگاه انقلاب می‌باشد. و بر طبق ماده ۵۹۵ قانون مجازات اسلامی رسیدگی به جرم ربایحاراری در صلاحیت محاکم عمومی است. بنا به مراتب رأی شعبه ۲۷ دیوان عالی کشور که بر همین اساس صدور یافته، به نظر اکثریت اعضاء هیات عمومی دیوان عالی کشور منطبق با قانون تشخیص می‌شود.

این رأی به استناد ماده ۲۷۰ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری برای شعب دیوان عالی کشور و دادگاهها لازم‌الاتباع است.

۲۷. سالانه مبلغی بین ۵۹۰ تا ۱۵۰۰ میلیارد دلار پول حاصل از درآمدهای غیرقانونی، آن طور که متخصصان بر آن نام نهاده‌اند «شسته‌شده» و دوباره قانونی می‌شوند. به گزارش بینا، بر اساس تخمین صندوق بین‌المللی پول از آنجایی که این پول‌ها درآمدهای باندهای جنایتکاری است که مثلاً از طریق فروش مواد مخدر حاصل شده‌اند و اکنون از طریق قانونی دوباره در عرصه‌های مختلف اقتصادی سرمایه‌گذاری می‌شوند. این امر به معنی آن است که این افراد به طور مستقیم و یا غیرمستقیم در عرصه‌های مختلف زندگی اجتماعی و یا بهتر بگوییم در عرصه سیاسی و یا اقتصادی از قدرت زیادی برخوردار هستند. اکنون این سؤال مطرح است که مثلاً درآمد حاصل از فروش چند کیلو و یا چند تن مواد مخدر را چگونه میتوان «شست» و دوباره به مجراهای قانونی وارد ساخت؟ در دنیا مراکز اقتصادی مختلفی وجود دارند که با هیچ معیاری خوانایی ندارند. برای نمونه، جرج تاون مرکز جزایر کایمان، که در آن همیشه تابستان است، صرفاً ۱۸ هزار نفر جمعیت دارد. در این شهر ۱۵ هزار شرکت رسماً به ثبت رسیده‌اند و ۴۰۰ بانک در آن فعالیت دارند. جالب اینجاست که از آغاز مبارزه با قانونی ساختن

پول‌های غیرقانونی زمان زیادی نمی‌گذرد. برای نخستین بار این دولت ایالات متحده آمریکا بود که در دهه ۸۰ چنین عملی را غیرقانونی و قابل مجازات اعلام کرد. پس از آن سازمان ملل متحد و سازمان امنیت و همکاری اروپا نیز در برنامه‌های خود از این مسئله نام بردند. اتحادیه اروپا در سال ۱۹۹۱ نخستین برنامه مبارزه با «شستن پول» را به تصویب رساند و بالاخره در سال ۱۹۹۲ نیز در آلمان این رفتار جرم شناخته شد و بانک‌ها موظف شدند مشخصات افرادی که مبالغی بیش از ۱۵ هزار یورو به یک حساب واریز می‌کنند را گزارش نمایند. اما می‌توان گفت که در مجموع پس از حملات تروریستی یازدهم سپتامبر بر کنترل‌های مالی افزوده شده و مقامات با چشم دیگری به این موضوع می‌نگرند. بر اساس تخمین مؤسسه مشاوره‌ای سلنت، در سال گذشته در آمریکا و اروپا تقریباً بیش از ۵ میلیارد دلار برای مبارزه با «پول‌شویی» هزینه شده که از این مبلغ بخش اعظم آن یعنی ۳ میلیارد و ۶۰۰ میلیون دلار در آمریکا بوده است. از سال گذشته در آمریکا همه شرکت‌ها موظف به ایجاد سیستم‌هایی برای مقابله با پول‌شویی شده‌اند؛ اما در آلمان هنوز آمار و ارقام روشنی در این باره وجود ندارد. با این حال دویچه بانک که یکی از بزرگترین بانک‌های جهان محسوب می‌شود، اعلام نموده که بودجه ۱۵ میلیون یورویی در این زمینه در نظر گرفته است. اعمال این‌گونه کنترل‌ها باعث شده تا دارندگان چنین پول‌هایی تا آنجا که امکان‌پذیر است از ورود مستقیم این پول‌ها به سیستم بانکی اجتناب ورزند. برای مثال در دویچه بانک و در سال گذشته بیش از ۶ میلیارد جابجایی مالی صورت گرفته که کنترل‌گران فقط به ۱۲۷۰ مورد مشکوک و آنها را به پلیس فدرال گزارش نموده‌اند که با توجه به ابعاد وسیع پول‌شویی این میزان بسیار اندک است. یکی از ترفندهای اصلی چنین باندهایی خرید مغازه‌ها، رستوران‌ها و کیوسک‌هاست. یعنی جایی که روزانه در آن روند و چرخه پول وجود دارد و بدین‌وسیله می‌توان به طور مصنوعی با تزریق روزانه مبالغی از پول‌های غیرقانونی به درآمد آن‌ها، بدون هیچ‌گونه دردسری این پول‌ها را به حسابی در بانک واریز نمود. یکی دیگر از مشکلات جدی مبارزه با امر پول‌شویی پدیده «حواله» در کشورهای اسلامی است. ولف گانگ هنزر، رئیس سازمان مبارزه با جرایم اقتصادی در اتحادیه اروپا که به اولاف موسوم است اعتراف می‌کند که کارنامه ماموران مبارزه با این امر چنان درخشان نیست و در جواب به این سؤال که چگونه می‌توان با این پدیده به مبارزه پرداخت، نیز متأسفانه متخصصان جواب قانع‌کننده‌ای ندارند. به نقل از سایت www.bina.ir اولین شبکه اطلاع‌رسانی بانک و بیمه در ایران.

28. Mandy, Bentham, *The Politics of Drug Control*, Macmillan LTD, 1998, p.143

۲۹. سلیمی، صادق، «جنایت سازمان‌یافته فراملی در کنوانسیون پالمو و آثار آن»، *مجله حقوقی*، نشریه دفتر

خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، شماره ۲۹، پاییز ۱۳۸۲، ص ۱۷۹

۳۰. تریف، تری و دیگران، پیشین، ص ۲۹۸

۳۱. ویلیامز، نیل، «فساد و جرایم فراملی»، در *مجموعه مسایل سیاست جهان*، ویرایش برایان وایت و دیگران،

ترجمه محمد کمال سروریان، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول، ۱۳۸۱، ص ۲۳۳

۳۲. برای مطالعه بیشتر ر.ک. به: «پیشنهادات گروه کار اقدام مالی برای مبارزه با پولشویی»، ترجمه فضل الله میرزاوند، *مجلس و پژوهش*، شماره ۳۷، سال دهم، بهار ۱۳۸۲، صص ۱۶۱ تا ۱۶۴

قابل ذکر است پس از اجماع بر اینکه مؤسسات مالی وسیله اصلی پولشویی هستند، در نشست روسای کشورهای گروه هفت در سال ۱۹۸۹ در پاریس، تصمیم گرفته شد تا گروه اقدام مالی ایجاد و راههای سوء استفاده از مؤسسات مالی مسدود گردد. تا ۳۰ آوریل ۲۰۰۳، ۳۱ کشور و سازمان بین‌المللی به عضویت گروه درآمده‌اند. اولین مجموعه از توصیه‌های گروه اقدام مالی (توصیه‌های چهل‌گانه) در سال ۱۹۹۰ در مورد مبارزه با پولشویی صادر و در سالهای ۱۹۹۶ و ۲۰۰۳ مورد اصلاح قرار گرفت. این گروه، یادداشت‌های تفسیری خود را نیز در مورد توضیح برخی از توصیه‌ها صادر نمود. اعضای گروه توافق نموده‌اند تا با ارائه گزارش‌هایی از وضعیت انطباق مقررات خود با این توصیه‌ها، مبادرت به ارزیابی عملکرد خود (۲۲) نمایند و نتیجه این ارزیابی‌ها نیز برای گروهی از کارشناسان منتخب کشورهای عضو گروه ارسال گردد. اعضای که مطابق توصیه‌های گروه عمل ننموده باشند، به طور تدریجی با ضمانت اجرایی مواجه میشوند که دامنه آن از تکلیف به ارائه پاسخ به سایر اعضا در جلسه عمومی شروع و تا تعلیق عضویت ادامه می‌یابد. (۲۳) واکنش گروه اقدام مالی به حملات تروریستی که در ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ واقع شد، خیلی سریع بود. به این ترتیب که در تاریخ ۲۹ و ۳۰ اکتبر ۲۰۰۱، جلسه عمومی فوق‌العاده گروه در واشنگتن تشکیل و تصمیم گرفته شد تا اختیارات گروه از مبارزه با پولشویی فراتر رفته و تأمین مالی تروریسم را نیز شامل گردد. در همان جلسات بود که متن توصیه‌های ویژه هشتگانه مبارزه با تأمین مالی تروریسم مورد تصویب قرار گرفت. گروه از اعضای خود خواست تا اولین گزارش خود در مورد اجرای توصیه‌های ویژه هشتگانه را تا اول مه ۲۰۰۲ ارائه نمایند. سپس همین درخواست از بقیه کشورهای غیرعضو نیز به عمل آمد. در سپتامبر سال ۲۰۰۲، گروه اقدام مالی اعلام نمود که بیش از ۱۲۰ کشور به درخواست گروه مبنی بر گزارش‌دهی پاسخ داده‌اند. با توجه به تحولات اخیر، توصیه‌های چهل‌گانه به گونه‌ای مورد تجدیدنظر قرار گرفت تا علاوه بر پولشویی، موضوع تأمین مالی تروریسم را نیز شامل شود و با ادغام توصیه‌های چهل‌گانه و توصیه‌های ویژه هشتگانه، می‌توان گفت مقررات جامعی در مورد مبارزه با تأمین مالی تروریسم ایجاد شده است.

به طور خلاصه، در مورد توصیه‌های ویژه هشتگانه می‌توان گفت پنج توصیه اول متضمن مقرراتی مشابه با «کنوانسیون» و قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت است ولی سه توصیه آخر سه موضوع جدید را مطرح می‌سازد. برای مطالعه بیشتر ر.ک. به: امیر حسین طیبی فرد، مبارزه با تأمین مالی تروریسم در اسناد بین‌المللی، مجله حقوقی، دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی، شماره ۳۲، بهار و تابستان ۱۳۸۴، صص ۲۸۰

۳۳. نورتون، ژوزف جی و شمس، هبا، «قانون پولشویی و تأمین مالی تروریسم: واکنش‌های پس از ۱۱ سپتامبر»، ترجمه محمد جواد میرفخرایی، *مجله حقوقی*، دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی، شماره ۲۹، پاییز ۱۳۸۲، صص ۲۳۹

۳۵. تعریف مزبور از نهاد شفافیت بین المللی است که در سطح بین المللی پیشنهادات لازم را برای شفافیت روابط اقتصادی به ویژه در راستای مبارزه با فساد ارایه می‌کند. جهت اطلاع بیشتر ر. ک به وبگاه:

<http://www.transparency.org>

http://www.transparency.org/news_room/faq/corruption

۳۶. لیست، سیمور مارتین و دیگران، *دایره المعارف دمکراسی*، ترجمه به سرپرستی کامران فانی و نورالله مرادی، جلد دوم، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، بهار ۱۳۸۳، ص ۱۰۰۹

۳۷. خضری، محمد، «تحلیل نهادی فساد اداری»، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، سال هشتم، شماره سوم، پاییز ۱۳۸۴، ص ۵۱۶

۳۸. یکی از چهار قطعنامه صادره در هفدهمین کنگره بین المللی حقوق جزا که توسط انجمن بین المللی حقوق جزا در سپتامبر ۲۰۰۴ در پکن برگزار شد در مورد فساد و جرایم مرتبط با آن بود. برخی از قسمت های مهم این قطعنامه به شرح زیر است:

فساد سوءاستفاده از قدرت قانونی در واگذاری امتیاز است. فساد و جرایم مرتبط به ویژه زمانی خطرناک هستند که به صورت نظام مند (سیستماتیک) یا فرامنطقه ای ارتکاب یابند. بنابراین لازم است که با فساد و جرایم مرتبط به وسیله تدابیر کارآمد مبارزه شده و هم در سطح ملی و هم در سطح بین المللی کنواسیون ملل متحد علیه فساد چهارچوبی جهانی برای این هدف تدوین شده است.

پیشگیری و کنترل فساد و جرایم مرتبط نیازمند تدابیر متنوعی است. در وهله نخست، تدابیر کارآمد برای پیشگیری از این جرایم لازم است. افزون بر این، قوانین کیفری مناسب باید علیه فساد و جرایم مرتبط وضع شود، به گونه ای که ماهیت سرکوبگرانه خود را نشان داده و مجرمان بالقوه را از ارتکاب باز دارد.

مبارزه با فساد و جرایم مرتبط مشکل است. زیرا غالباً به صورت پنهان ارتکاب می یابند و قربانی مشخصی برای شکایت ندارند. همچنین فساد و جرایم مرتبط اغلب اوقات مرزهای ملی را درمی نوردند. بنابراین مبارزه موفق علیه این جرایم نیازمند تلاش های مشترک جامعه بین المللی، به ویژه در موارد زیر است:

۱. **تدابیر لازم برای پیشگیری از فساد و جرایم مرتبط:** فرهنگ حکومت خوب، شفافیت، قانونمندی، انسجام و صداقت، همراه با حمایت عموم برای پیشگیری و کنترل فساد و جرایم مرتبط امری گریزناپذیر است. بنابراین دولت ها مورد تشویق قرار می گیرند تا در جهت افزایش آگاهی های عموم به رقابت بپردازند و برنامه های آموزشی خود را تکمیل نمایند.

تضمین مدیریت مناسب در بخش عمومی، پیش شرط پیشگیری و کنترل فساد و جرایم مرتبط است. تدابیر زیر برای چنین هدفی می توانند مفید باشند: انتخاب دقیق کارمندان شایسته در خدمات عمومی؛ دستمزد کافی برای مأموران عمومی؛ دخالت بیش از یک نفر مأمور عمومی در فرایند تصمیم گیری های مهم؛ نظارت داخلی و خارجی دقیق شامل بازرسی اتفاقی؛ ایجاد نهادهای متخصص مبارزه با فساد، کمیونهای ضد فساد با استقلال تضمین شده؛ تهیه لیست هایی از علائم هشدار دهنده فساد.

بالاترین حد ممکن از شفافیت و پاسخگویی بخش عمومی را باید حفظ نمود تا سلامت ارتقاء یابد و با فساد و جرایم مرتبط مبارزه شود. رسانه‌ها و نهادهای مدنی نقش مهمی در تضمین شفافیت دارند. دولت‌ها باید حق عمومی دسترسی به اطلاعات را تضمین نمایند. بررسی داری‌های مأموران عمومی خاص و خانواده‌های آنها باید مورد توجه قرار گیرد.

تمهید تدابیر ضد فساد و برنامه‌های هماهنگ با آن توسط شرکت‌های خصوصی باید مورد تشویق قرار گیرد. باید چارچوب قانونی مناسبی برای ارزیابی و بازرسی استانداردها، شامل مجازات‌های کارآمد برای جرایم سنگین وجود داشته باشد.

قوانین مالیاتی ملی باید از کسر مالیات رشوه‌ها خودداری کنند.

۲. قوانین کیفری علیه فساد و جرایم مرتبط: در مقررات کیفری باید تمام رفتارهای مرتبط با فساد به قید مجازات سنگین منع شوند.

۳. مقررات مربوط به فساد و ارتشاء مأموران عمومی: مقررات مربوط به فساد و ارتشاء مأموران عمومی باید راجع به اشخاصی باشد که از جانب دولت یا اداره عمومی در هر سطحی از سلسله مراتب و در هر نقشی اعم از قانونگذاری، اجرایی، اداری و قضایی، شامل مستخدمان حکومت‌های ملی و محلی، اعضاء هیات قانونگذاری ملی و محلی، دادستانها، و مستخدمان نهادهای تحت کنترل دولت و تعاونی‌ها هستند.

فساد باید چنین تعریف شود: درخواست، توافق به قبول یا قبول یک امتیاز ناروا بوسیله هر مأمور عمومی، در هر زمان، بدون توجه به ماهیت آن، برای خود او یا شخص یا نهاد دیگر در ارتباط با انجام بالفعل یا بالقوه یا عدم انجام وظیفه مأمور عمومی. فساد نباید مستلزم انجام یا حتی قصور در انجام فعل یا ترک فعل برای چیزی باشد که امتیاز به آن منظور داده می‌شود.

موارد زیر باید به عنوان کیفیات مشدده تلقی شوند: در صورتیکه درخواست مأمور عمومی در مورد توافق به قبول یا قبول یک امتیاز را در ارتباط با نقض وظایف اداری‌اش کرده باشد. در صورتیکه ارتشاء در ارتباط با یک جرم سازمان‌یافته ارتکاب یابد. در صورتیکه مأمور عمومی قبل از انجام فعل یا ترک فعل، از توافق برگردد و هرگونه امتیاز ناروا را که دریافت کرده مسترد کند، باید بعنوان شرایط مخففه در نظر گرفته شود.

ارتشاء باید چنین تعریف شود: تعهد پیشنهاد یا اعطای هر گونه امتیاز ناروا به وسیله هر شخص در هر زمان، صرف‌نظر از ماهیت آن به هر مأمور عمومی.

۳-۱- رشاء و ارتشاء در بخش خصوصی: رشاء و ارتشاء مجریان و کارگزاران مؤسسات، رقابت منصفانه را نقض می‌کند و برای مؤسسه‌ای که به مجری یا کارگزار آن پیشنهاد رشوه می‌شود نیز می‌تواند مضر باشد. ارتشاء در بخش خصوصی باید اینگونه تعریف شود که با درخواست، توافق برای قبول، یا قبول یک امتیاز ناروا، توسط مجری یا کارگزار مؤسسه، در هر زمان، صرف نظر از ماهیت آن، در قبال فعل یا ترک فعلی ناشایست مرتبط با امور کارفرما.

رشاء در بخش خصوصی باید چنین تعریف شود: پیشنهاد، تعهد یا اعطای یک امتیاز ناروا توسط هر شخص، در هر زمان، صرف نظر از ماهیت آن، به یک مجری یا کارگزار هر مؤسسه در قبال فعل یا ترک فعل ناشایست مرتبط با امور کارفرما.

۲-۳- اعمال نفوذ: قانون می‌تواند اعمال نفوذ را جرم جنایی بداند. اعمال نفوذ توسط هر فردی اعمال می‌شود که ضمن ادعا مبنی بر قادربودن بر اعمال نفوذ بر مأمور عمومی، یک امتیاز ناروا را برای خود یا شخص دیگر یا نهاد دیگر در قبال تعهد به یا اعمال نفوذ ناروا بر هر مأمور عمومی تقاضا کند، توافق به قبول نماید یا قبول کند. - دولت‌ها می‌توانند پیشنهاد و اعطاء یک امتیاز ناروا را به شخصی که اعمال نفوذ می‌کند، قابل مجازات بدانند.

۴. جرایم مرتبط: ارتشاء و رشاء غالباً با ارتکاب دیگر جرایم مانند، کلاهبرداری، اختلاس، خیانت در امانت، اخاذی، توافق بر سر محدودیت و تأثیر غیرمنصفانه بر رقابت، یا افشاء اسراری که قانوناً مورد حمایت‌همراه است.

قوانین تطهیر پول که ناظر بر مجازات‌های تطهیر عواید ناشی از ارتشاء هستند، باید رفع شده و به طور کارآمد به اجرا گذاشته شود.

۵. ابعاد بین‌المللی: حقوق کیفری ملی باید شامل رشاء مأموران عمومی خارجی و مأموران سازمان‌های بین‌المللی عمومی (مأموران عمومی خارجی) شود. دولت‌ها باید در جرم‌انگاری ارتشاء مأموران سازمان‌های بین‌المللی که بدانها تعلق دارند، اهتمام ورزند.

- دولت‌ها باید محاکمی صالح (برای رسیدگی) به رشوه‌دادن به مأموران عمومی خارجی در مواقعی که جرم یا هر یک از عناصر آن در سرزمین‌شان واقع شده است، ایجاد کنند. اگر دولتی اتباع خود را استرداد نکند، باید محکمه‌ای صالح برای رشوه‌دادن به مأموران عمومی خارجی توسط اتباع خود تأسیس نماید.

- سازمان‌های بین‌المللی باید از تلاش‌های دولت‌ها برای تحقیق و تعقیب ارتشاء ارتكابی توسط مأموران‌شان به ویژه با اعطای مصونیت، حمایت کنند.

- قوانین کیفری ملی می‌تواند به رشاء در بخش خصوصی که در خارج توسط تبعه دولت صورت گرفته گسترش یابد.

۳۹. به عنوان نمونه نمایشگاه و کنفرانس سالانه بین‌المللی در مورد پول‌شویی هر ساله به صورت مرتب در آمریکا برگزار می‌شود که آخرین آن از ۱۵ تا ۱۷ مارس ۲۰۰۶ برگزار شد. برای اطلاعات بیشتر ر.ک به سایت:

<http://www.moneylaunderingconference.com/2006/testimonials.aspx>